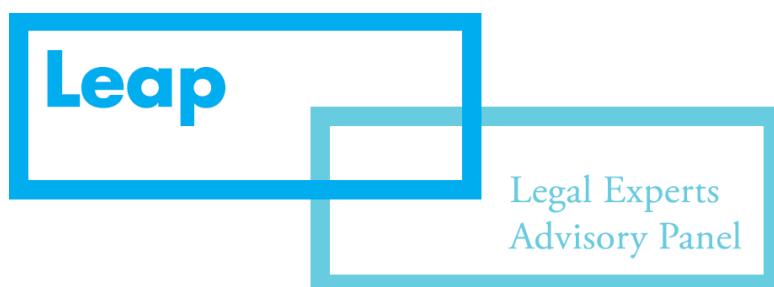

MAPA PUTA ZA PRIMENU INSTRUMENATA ZA PRAKTIČARE

EU DIREKTIVA O PRETPOSTAVCI NEVINOSTI:

PRIRUČNIK ZA SPROVOĐENJE

O FairTrials-u

Fair Trails je međunarodna organizacija za ljudska prava sa kancelarijama u Londonu, Briselu i Vašingtonu, D.C., koja se fokusira na poboljšanje prava na pravično suđenje u skladu sa međunarodnim standardima. Naš rad se zasniva na uverenju da su pravična suđenja jedan od kamena temeljca pravičnog društva: oni sprečavaju uništavanje života zbog greške pravde i čine društva sigurnijim doprinoseći transparentnim i pouzdanim pravosudnim sistemima koji održavaju poverenje javnosti. Iako je u principu univerzalno priznato, u praksi se osnovno ljudsko pravo na pravično suđenje rutinski zloupotrebljava. Rad Fair Trails-a kombinuje: (a) pomoć osumnjičenima u razumevanju i ostvarivanju njihovih prava; (b) izgradnju angažovane i informisane mreže branioca pravičnog suđenja (uključujući NVO-ove, advokate i akademske radnike); i (c) suzbijanje osnovnih uzroka nepravičnih suđenja putem istraživanja, parnica, političkog zagovaranja i kampanja.

O Savetodavnom panelu pravnih stručnjaka

Savetodavni panel pravnih stručnjaka (ili LEAP) je mreža stručnjaka iz oblasti krivičnog pravosuđa i ljudskih prava na nivou EU, koja radi na promovisanju pravične i delotvorne sudske saradnje u Evropi. Trenutno ima preko 155 članova organizacije, sa predstavnicima pravnih kompanija, organizacija civilnog društva i akademskih institucija, koji obuhvataju svih 28 država članica EU.

U koordinaciji sa Fair Trails-om, LEAP je u stanju da ponudi ekspertske stavove o širokom nizu tema iz oblasti krivičnog pravosuđa EU, dok istovremeno podstiče saradnju između branioca ljudskih prava u prekograničnom radu. EU je priznala važnost LEAP-a, koji je prepoznao doprinos mreže pravosuđa EU.

Za dalje informacije kontaktirajte:

Ralph Bunche
regionalni direktor za Evropu
+32 (0)24242354

ralph.bunche@fairtrials.net

Silvia Lorenzo Perez
pravni i politički savetnik
+32 (0)2425 8447

silvia.lorenzoperez@fairtrials.net

Gianluca Cesaro
službenik za komunikaciju
+32 (0)24258447

gianluca.cesaro@fairtrials.net

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Programa za pravosuđe Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Međunarodne organizacije Fair Trails International i ne može se na bilo koji način smatrati da odražava stavove Evropske komisije

**Sufinansiran od strane Programa
za pravosuđe Evropske komisije**

Sadržaj

PRIRUČNIK ZA PRETPOSTAVKU NEVINOSTI	5
I. UVOD	5
A. Osnovne informacije	5
II. CILJEVI OVOG PRIRUČNIKA	7
III. OBIM PRIMENE PRIRUČNIKA	9
IV. KRATAK REZIME DIREKTIVE	10
V. ODREDBE DIREKTIVE	12
A. Javna upućivanja na krivicu	12
i. Opšta načela	12
ii. Izuzeća od opštih načela	12
iii. Pravna sredstva	12
B. Predstavljane osumnjičenih i okrivljenih lica	18
i. Opšta načela	18
C. Teret dokazivanja	21
i. Opšta načela	21
ii. Izuzeća od opštih načela	22
D. Pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe	24
i. Opšta načela	24
ii. Izuzeća od opštih načela	27
iii. Pravna sredstva	31
VI. PRIMENA DIREKTIVE PRE ROKA NJENOG PRENOSA	31
A. Sudska praksa CJEU-a	32
B. Određene ideje za period pre roka za prenos Direktive	33
VII. ZAKLJUČAK	34

PRIRUČNIK ZA PRETPOSTAVKU NEVINOSTI

I. UVOD

A. Osnovne informacije

1. U poslednjoj deceniji države članice EU ostvaruju blisku saradnju u pogledu prekograničnih pitanja, prvenstveno putem međusobnog priznavanja mehanizama, kao što je Evropski nalog za hapšenje („EAW“). Efektivnost takvih mehanizama zavisi od međusobnog poverenja pravosudnih organa da će svako poštovati prava dotičnih lica, a posebno prava garantovana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima („ECHR“).
2. Međutim, saradnja je narušena činjenicom da pravosudni organi pozvani na međusobnu saradnju, u stvarnosti, nemaju puno poverenje u međusobno poštovanje ovih standarda. U cilju jačanja sistema, EU je počela sa nametanjem minimalnih standarda za regulisanje određenih aspekata krivičnog postupka kroz program pod nazivom „Mapa puta za primenu proceduralna prava“.¹
3. Iako su ove mere namenjene povećanju međusobnog poverenja, rezultat je skup direktiva koje obavezuju nacionalne organe u svim predmetima, uključujući sve one koji nemaju prekogranični element. Obuhvataju pravo na tumačenje i prevod,² pravo na informisanje,³ pravo na pristup advokatu, pravno na pravnu pomoć,⁴ pravo na pretpostavku nevinosti i pravo na prisustvo suđenju⁵ i pravo deteta u krivičnom postupku⁶ („Mapa puta za primenu direktiva“).

---

¹ Rezolucija Saveta od 30. novembra 2009. o mapi puta za jačanje proceduralnih prava osumnjičenog ili optuženog lica u krivičnom postupku ([SL 2009 C 295, str. 1](#)).

² Direktiva 2010/64/EU Evropskog parlamenta i Saveza od 20. oktobra 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u krivičnom postupku, ([SL 2010 L 280, str. 1](#)).

³ Direktiva 2012/13/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 22. maja 2012. o pravu na informisanje u krivičnom postupku ([SL 2012 L 142, str. 1](#)).

⁴ Direktiva 2013/48/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 22. oktobra 2013. godine o pravu na pristup advokatu u krivičnom postupku i postupku evropskog naloga za hapšenje, i pravu na informisanje treće strane u slučaju lišavanja slobode i na komunikaciju sa trećom stranom i konzularnim službama tokom lišenosti slobode ([SL 2013 L 290, str. 1](#)).

⁵ Direktiva (EU) 2016/343 Evropskog parlamenta i Saveta od 9. marta 2016. godine o jačanju određenih aspekata pretpostavke nevinosti i prava na prisustvo suđenju u krivičnom postupku, ([SL 2016 L 65, str. 1](#)).

⁶ Direktiva (EU) 2016/800 Evropskog parlamenta i Saveta od 11. maja 2016. o proceduralnim zaštitnim merama za decu koja su osumnjičena ili optužena lica u krivičnom postupku, ([SL 2016 L 132, str. 1](#)).

4. Ovaj Priručnik govori o Direktivi 2016/343 o jačanju određenih aspekata pretpostavke nevinosti i prava na prisustvo suđenju u krivičnom postupku („Direktiva“). Pretpostavka nevinosti je osnovno pravo i ključni element zaštite prava pravičnog suđenja prema članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) i članu 48. Evropske povelje o osnovnim pravima, kao i prema Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima, Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i nizu drugih međunarodnih ugovora i sporazuma.
5. Direktiva pokriva pravo da javni organ ne proglasi lice krivim pre pravosnažne presude, činjenicu da teret dokazivanja bude na tužilaštvu i da svaka osnovana sumnja u krivicu treba da ide u korist okrivljenom licu, pravo lica da ne inkriminiše samo sebe, pravo lica da ne sarađuje i pravo na ćutanje. Takođe pokriva pravo na prisustvo suđenju, ali kako će biti objašnjeno u nastavku, u ovom priručniku se neće govoriti o ovom delu Direktive.
6. Direktiva se razlikuje od prethodne Mape puta, u onoj meri u kojoj njene odredbe utvrđuju opšte pravne principe, umesto da obezbede proceduralni okvir za zaštitu prava osumnjičenog ili okrivljenog lica na način koji je predstavljen u drugoj Mapi puta za primenu Direktiva. Ovo pokreće brojne izazove u vezi sa delotvornošću prenošenja i sprovođenja Direktive, zato što većina država članica već priznaje i štiti pretpostavku nevinosti u zakonu.⁷ Iz našeg iskustva, države članice možda ne vide potrebu da preispitaju svoj postojeći zakon i budu suzdržane da reformišu svoje nacionalno zakonodavstvo. Na primer, nakon usvajanja Direktive o pravu na informisanje, Kipar nije izmenio svoj nacionalni zakon kako bi ga uskladio sa Direktivom, jer je postojeći zakon na Kipru već uspostavio neka od prava utvrđenih Direktivom. Međutim, kako je kasnije dokazano, zakon je samo delimično usklađen sa Direktivom.⁸
7. Ova potencijalna suzdržavanja država članica su naročito zabrinjavajuća, imajući u vidu činjenicu da je Procena uticaja koju je izvršila Evropska komisija pre objavljivanja njihovog originalnog predloga za Direktivu, utvrdila da u praksi „nema dovoljno zaštite određenih aspekata načela pretpostavke nevinosti osumnjičenog i okrivljenog lica širom EU.“⁹ Prema mišljenju Evropske komisije, "zaštita načela pretpostavke nevinosti od strane Evropskog suda za ljudska prava (dalje u tekstu: „ECtHR“) nije rezultirala dovoljnom zaštitom osumnjičenog i okrivljenog lica u EU.”
8. Ovo je takođe naglasio Savetodavni odbor LEAP-a na sastanku organizovanom u martu 2014. kako bi razmotrio predlog Evropske komisije za Direktivu. Savetodavni odbor je istakao da čak i gde se pravni okviri u većini država članica odnose na načelo i sadrže odredbe koje odražavaju

---

⁷Radni dokument osoblja Komisije o proceni uticaja, Prilog dokumentu Predlog mera o jačanju određenih vidova pretpostavke nevinosti i prava na prisustvo suđenju u kaznenom postupku /*SWD/2013/0478 konačna verzija*/, ("Procena uticaja"), str. 13, dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013SC0478&from=en>.

⁸<https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/2017/05/Letters-of-Rights-International-and-Comparative-Law-Research-Report.pdf>

⁹Procena uticaja, str.4.

one iz Direktive, glavni problem leži u neusklađenoj primeni ovih normi u praksi.¹⁰ Stoga je jasno da je u praksi zaštita pretpostavke nevinosti ispod praga Direktive. Stoga je neophodno detaljnije ispitivanje nacionalnog zakonodavstva kako bi se ojačala zaštita prava u praksi. Iz tog razloga, ključno je imati instrument koji pruža instrukcije zainteresovanim stranama, praktičarima, organizacijama civilnog društva i drugim relevantnim akterima tokom perioda prenosa, kako bi se osiguralo delotvorno prenošenje i sprovođenje na način koji je u skladu sa predmetom i svrhom Direktive.

9. Ovaj Priručnik je namenjen da služi kao sredstvo koje članovi LEAP-a i drugi advokati, NVO-i, akademici i zainteresovane strane mogu koristiti kako i informisali o svom doprinosu za adekvatni prenos Direktive u nacionalni zakon i delotvorno sprovođenje. Pored toga, da bi Mapa puta za primenu Direktiva imala puno dejstvo, neophodno je osigurati da se na nju oslanjaju nacionalni sudovi. Zbog toga će ovaj Priručnik takođe identifikovati načine na koje se Direktiva može koristiti pred domaćim sudovima uprkos tome što nije prenetu u nacionalno zakonodavstvo.

II. CILJEVI OVOG PRIRUČNIKA.

10. Kao što je već pomenuto, u vreme objavljivanja ovog Priručnika, rok za prenos u nacionalno pravo je još uvek godinu dana. Međutim, sa državama članicama koje imaju obavezu da obezbede da Direktiva bude prenetu u nacionalno pravo do 1. aprila 2018. godine, revizija nacionalnog prava od strane nadležnih organa za procenu usklađenosti sa Direktivom treba da se odvija u narednoj godini, ako nije već u toku. Fair Trials će raditi sa članovima LEAP-a i drugim stručnjacima iz oblasti krivičnog pravosuđa kako bi se osiguralo da se Direktiva delotvorno prenosi i sprovodi.
11. Ovaj Priručnik ima za cilj da pomogne čitaocima da identifikuju oblasti u kojima trenutno ili predloženo nacionalno pravo ne ispunjava zahteve iz Direktive (tumačeno u kombinaciji sa drugim ključnim međunarodnim standardima), tako da se to može rešiti u periodu pre prenosa, ostavljajući manje problema sudovima sa kojima bi se isti trebali baviti kasnije. Ovo je uzbudljiva prilika za praktičare, organizacije civilnog društva i druge zainteresovane strane da se uključe i aktivno učestvuju u proces prenošenja Direktive putem zakonodavne reforme i domaćih parnica.
12. Kao što je prikazano u izveštaju Fair Trials-a „Razvojni put pokreta zaštite prava odbrane na nivou EU”,¹¹ u poslednjih nekoliko godina, LEAP je doprineo nacionalnim zakonodavnim raspravama vezanim za sprovođenje Mape puta za primenu Direktiva. U Litvaniji je uzet u obzir podnesak Fair Trials-a i članova LEAP-a, u konsultaciji sa članom LEAP-a, Institutom za praćenje ljudskih prava,

---

¹⁰LEAP, Pravo na odbranu u Evropi: Put napred, 2016, str 11, dostupno na: <https://www.fairtrials.org/defence-rights-in-europe-the-road-ahead/>

¹¹LEAP, Strategije za sprovođenje Mape puta za primenu direktiva: Razvojni put pokreta prava odbrane na nivou EU, 2015, stav 29.

a neke od preporučenih izmena uključene su u konačni zakonodavni tekst.¹² U Španiji, Fair Trials je napisao zajedničko pismo sa Rights International Spain i nekoliko drugih NVO-ova u kome su dati komentari na nacrt zakonodavne mere za sprovođenje prve dve Mape puta za primenu direktiva. Fair Trials je takođe sarađivao sa članom LEAP-a za Englesku i Vels, JUSTICE, kako bi se dao doprinos konsultacijama na nivou vlade o primeni Direktive o pravu na informisanje, uz neke od naših preporuka koje su uključene u usvojenim merama. Ovo pokazuje da se dosta može postići u smislu obezbeđivanja delotvorne primene Direktive, ako se LEAP i druge zainteresovane strane aktivno angažuju u procesu prenosa.

13. Ovaj Priručnik sadrži pregled odredbi Direktive koji se odnose na pretpostavku nevinosti i sadrži pregled relevantne sudske prakse ECtHR-a koja će pomoći u tumačenju tih odredaba. S obzirom da Direktiva nije dostigla rok za prenos, još uvek nema direktni uticaj u državama članicama. Bez obzira na to, kako je diskutovano u Priručniku „Primena prava EU u krivičnoj praksi“ koji je objavio Fair Trials u 2015. godini, postoji nekoliko načina na koji se direktive mogu primenjivati u parnicama u ovoj fazi.¹³ Stoga podstičemo čitaoce da pregledaju ovaj Priručnik zajedno sa Priručnikom „Primena prava EU u krivičnoj praksi“.
14. Ovaj Priručnik takođe sadrži nekoliko primera predmeta o vrstama situacija koje bi predstavljale povredu prava u praksi koja su zaštićena Direktivom. Cilj je da se identifikuju vrste situacija koje spadaju u područje primene Direktive i da to, prema tome, treba rešiti postojećim ili predloženim zakonom koji prenosi Direktivu.
15. Fair Trials i LEAP žele da steknu bolje shvatanje izazova sa kojima se advokati suočavaju u praksi kada brane pravo svojih klijenata da se smatraju nevinim dok se ne dokaže da su krivi u različitim fazama krivičnog postupka. Prema tome, za svaki aspekt prava pretpostavke nevinosti obuhvaćen u Priručniku, uključili smo niz pitanja u vezi sa različitim problemima koji mogu nastati kada se osigurava delotvorna zaštita prava u pitanju, kako bi čitalac mogao da izgradi svoju refleksiju o tome. Ovo je novo za svakog i želimo da više saznamo o tome šta funkcioniše, a šta ne, na koji način kreatori nacionalnog prava, istražni organi i sudovi odgovaraju na probleme i u kojoj meri postižete uspeh kroz ideje i argumente predstavljene u našem Priručniku. Pozivamo članove LEAP-a da stupe u kontakt sa Fair Trials-om da podele svoje odgovore i dalje namere. Fair Trials takođe će organizovati seriju sastanaka na kojima će detaljnije razgovarati o ovim problemima.
16. Članovi LEAP-a su svesni da je moguće postići više uspeha kroz partnerstva i diskusije sa ključnim lokalnim zainteresovanim stranama kao što su Advokatske komore, Policija, pravosuđe, univerziteti i tela za obuku. Zaista, nadamo se da LEAP i sve zainteresovane strane u okviru nacionalnih pravnih sistema mogu zajedno da sarađuju u izradi strategija specifičnih za zemlju, u cilju rešavanja izazova identifikovanih kroz pitanja predložena u ovom Priručniku.

---

¹²Fair Trials i LEAP, Podnesak Komitetu za pravne poslove Parlamenta Litvanije o prenošenju Direktive 2012/13 / EU o pravu na informisanje u krivičnom postupku, 2014, dostupno na: <https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/Lithuania-Parliament-Submission-English1.pdf>

¹³Vidi Fair Trials, „Priručnik za primenu prava EU u krivičnoj praksi“, 2014, str 12, dostupno na: <https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/Using-EU-law-A2L-FINAL1.pdf>

17. Ukratko, ciljevi ovog priručnika su da:

- A.** Obezbedi pregled ključnih odredbi Direktive koje se odnose na sudsku praksu ECtHR-a;
- B.** Obezbedi smernice o tome kako se Direktiva može koristiti tokom perioda pre prenosa;
- C.** Podstakne članove LEAP-a i njihove mreže da identifikuju probleme u nacionalnom pravu i praksi koje Direktiva može rešiti;
- D.** Obezbedi okvir za izradu strategija u cilju informisanja lokalne zakonodavne reforme i promene u praksi, radi prenošenja i delotvorne primene Direktive.

III. PODRUČJE PRIMENE PRIRUČNIKA

18. Ovaj Priručnik obuhvata one aspekte pretpostavke nevinosti koje identifikuje LEAP mreža kao poseban izazov za vođenje odbrane na sudu. Stoga, Priručnik se fokusira na (i) pravo da javni organi ne proglase lice krivim pre pravosnažne presude, (ii) činjenicu da je teret dokazivanja na tužilaštvu i da svaka osnovana sumnja u krivicu treba da bude od koristiti okrivljenom licu, (iii) pravo lica da ne inkriminiše samo sebe, (iv) pravo lica da ne sarađuje, i (v) pravo na ćutanje. Ovaj Priručnik ne pokriva pravo na prisustvo suđenju.

IV. KRATAK PREGLED DIREKTIVE

Odredba	Šta obuhvata	Konkretni aspekti
Član 1	Predmet	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđuje zajednička minimalna pravila koja se odnose na određene vidove pretpostavke nevinosti u krivičnom postupku.
Član 2 Preambule 12-15	Područje primene	<ul style="list-style-type: none"> • Primenjuje se na <u>fizička lica</u> koja su osumnjičena ili okrivljena lica u krivičnom postupku. Pravna lica nisu pokrivena Direktivom. • Direktiva se primenjuje <u>u svim fazama krivičnog postupka</u>, od trenutka kada je lice osumnjičeno ili okrivljeno da je počinilo krivično delo pa sve do trenutka donošenja konačne odluke o utvrđivanju krivice. • Ova Direktiva ima širi vremenski opseg od prethodne Mape puta za primenu Direktiva koji počinje od trenutka kada se osumnjičeno/okrivljeno lice obavesti da je osumnjičeno ili okrivljeno.
Član 3	Opšta načela pretpostavke nevinosti	<ul style="list-style-type: none"> • Države članice osiguravaju da se osumnjičeno ili okrivljeno lice smatra nevinim dok se ne dokaže krivica u skladu sa zakonom.
Član 4 Preambule 16-19	Javna upućivanja na krivicu	<ul style="list-style-type: none"> • Javni organi će se uzdržavati od objavljivanja izjava koje se odnose na osumnjičeno ili okrivljeno lice kao krivca, dok se ne dokaže krivica u skladu sa zakonom (1). • Ova obaveza ne dovodi u pitanje postupke tužilaštva koji imaju za cilj dokazivanje krivice osumnjičenog ili okrivljenog lica, kao i preliminarne proceduralne odluke koje donose nadležni organi na osnovu inkriminišućih dokaza (1). • Vlasti će biti u mogućnosti da šire informacije o krivičnom postupku u javnosti samo ako je to izričito potrebno u svrhu krivične istrage ili u javnom interesu (3). • Treba da postoje pravna sredstva za povrede obaveze da se osumnjičeno ili okrivljeno lice ne oslovljava kao krivac (2).
Član 5 Preambule 20-21	Predstavljanje osumnjičenog ili okrivljenog lica	<ul style="list-style-type: none"> • Osumnjičeno ili okrivljeno lice neće biti predstavljeno na sudu ili u javnosti kao krivac, koristeći mere fizičkog ograničavanja slobode (1). • Mere fizičkog ograničavanja slobode mogu se primeniti kada je to potrebno iz razloga specifičnih za pojedine slučajeve, koji se odnose na bezbednost

		ili na sprečavanje osumnjičenog ili okrivljenog lica da pobjegne ili da ima kontakt sa trećim licima (2).
Član 6 Preambule 22-23	Teret dokazivanja	<ul style="list-style-type: none"> • Teret dokazivanja za utvrđivanje krivice osumnjičenog i okrivljenog lica je na tužilaštvu, bez obzira na obavezu sudije ili suda da traži inkriminišuće ili oslobađajuće dokaze, kao i pravo odbrane da podnese dokaze (1). • Svaka sumnja po pitanju krivice ide u korist osumnjičenom ili okrivljenom licu (<i>in dubio pro reo</i>)(2).
Član 7 Preambule 24-31	Pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe	<ul style="list-style-type: none"> • Osumnjičeno ili okrivljeno lice ima pravo na ćutanje i pravo da ne inkriminiše samo sebe (1)(2). • To neće sprečiti organe da, putem zakonskih ovlašćenja prisile, prikupe dokaze koji postoje nezavisno od volje osumnjičenog ili okrivljenog lica (3). • Kooperativno ponašanje okrivljenog lica treba uzeti u obzir prilikom izricanja kazne (4). • Ostvarivanje ovog prava neće se koristiti protiv osumnjičenog ili okrivljenog lica i neće se smatrati dokazom da je počinilo navedeno krivično delo (5). • Što se tiče prekršaja, države članice mogu odlučiti da se postupak delimično ili u celini odvija u pisanoj formi ili bez ispitivanja osumnjičenog ili okrivljenog lica, pod uslovom da je to u skladu sa pravom na pravično suđenje (6).
Član 10 Preambule 44-45	Pravna sredstva	<ul style="list-style-type: none"> • Osumnjičeno i okrivljeno lice ima na raspolaganju delotvorno pravno sredstvo ako su povređena njegova prava iz ove Direktive (1). • Ne dovodeći u pitanje nacionalne propise i sisteme prihvatljivosti dokaza, prava odbrane i pravičnost postupka moraju se poštovati prilikom procene izjava osumnjičenog ili okrivljenog lica ili dokaza dobijenih kršenjem prava na ćutanje ili prava da ne inkriminišu sami sebe (2).

V. ODREDBE DIREKTIVE

A. *Javna upućivanja na krivicu*

i. *Opšta načela*

19. Član 4. Direktive zabranjuje javnim organima da daju izjave za javnost koje se odnose na lice kao krivca, osim ako se ne dokaže krivica u skladu sa zakonom. U Preambuli 17. Direktive izraz „izjave za javnost javnih organa“ se definiše kao bilo koja izjava koja se odnosi na krivično delo koju je dao organ koji je uključen u predmetni krivični postupak, kao što su pravosudni organi, policija i drugi organi za sprovođenje zakona, ili drugi javni organi, kao što su ministri i drugi javni funkcioneri.

Primer: Dan Grigoire Adamescu (Rumunija)

Gospodin Adamescu, vlasnik novina koje su kritikovale rumunsku vladu, okrivljen je za korupciju u Rumuniji. Tokom pretpretresnog postupka, pravosudni organi su dali sledeće izjave koje nisu poštovale pretpostavku nevinosti:

- U odluci o pritvaranju g. Adamescu, sudija se pozvao na „ozbiljnost nezakonitih radnji koje je on počinio“, opisujući ih kao utvrđene činjenice, a ne još nedokazane navode.
- Na žalbenom pretresu kojim se osporava njegov pritvor, Kasacioni sud navodi kao jedan od glavnih razloga za odbijanje žalbe činjenicu da „branjenik nastavlja da negira zločine za koje je okrivljen i da osporava postojanje bilo kog dokaza koji opravdava razumnu sumnju da je, u stvari, počinio ove zločine.“

20. Član 4. Direktive obuhvata sudske izjave date tokom pretpretresnog perioda, kao što je u vezi sa odlukom kojom se određuje pritvor pre suđenja ili za ukidanje puštanja na slobodu pre suđenja, koji prikazuje okrivljeno lice kao krivca ili se oslanja na pretpostavku da je okrivljeno lice počinilo krivično delo na način koji prekoračuje činjenice utvrđene dokazima i uprkos odsustvu konačne presude.

Nešták protiv Slovačke, br. 65559/01, 27. februar 2007¹⁴

Osumnjičeni je uhapšen i saslušan zbog pljačke. Tokom ispitivanja osumnjičeni je priznao planiranje i pripremu pljačke, ali je negirao da je učestvovao u stvarnom izvršenju pljačke. Sud je naredio pritvor pre suđenja na osnovu jake sumnje da će, ukoliko se okrivljeno lice oslobodi, izvršiti drugo krivično delo kako bi stekao novac za isplatu finansijskog duga, što je prvenstveno bila motivacija da planira pljačku. Okrivljeno lice se žalilo na odluku. Regionalni sud je odbacio njegovu žalbu i utvrdio da je podnosilac imao tendenciju da izvrši krivično delo i da je stoga rizik da on izvrši još

¹⁴[Nešták protiv Slovačke](#), br. 65559/01, 27. februar 2007.

krivičnih dela i dalje opravdan. Imao je dug koji nije mogao da otplati i dokazi koji su na raspolaganju ukazivali su da je to bio razlog zašto je odlučio da izvrši pljačku.

ECtHR je smatrao da je ova izjava od strane Regionalnog suda uzeta kao dokaz da je podnosilac prijave izvršio krivično delo koje mu je pripisano, da je njegov motiv bio potreba za novcem i da je način na koji je počinjeno krivično delo pokazao u kojoj meri je podnosilac bio korumpiran. Prema tome, ECtHR je utvrdio da su ove izjave predstavljale kršenje pretpostavke nevinosti okrivljenog lica jer su jasno ukazivale na to da je pojedinac počinio zločin. U odsustvu pravosnažne presude, krivica podnosioca nije dokazana u skladu sa zakonom i stoga su sudovi trebali prestati da oslovljavaju osumnjičenog na način koji ukazuje na to da je počinio predmetno krivično delo.

***Alenet de Ribemont protiv Francuske*, 10. februar 1995, serija A br. 308¹⁵**

Gdin Alenet de Ribemont je uhapšen zbog ubistva. Tokom istrage, neki od najviših službenika u francuskoj policiji i ministar unutrašnjih poslova održali su konferenciju za štampu u kojoj su jasno oslovljavali g. Alenet de Ribemont kao jednog od podstrekača i saučesnika za pokušaj ubistva, bez ikakve kvalifikacije ili ograđivanja.

ECtHR je utvrdio da su ove izjave predstavljale povredu bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a jer je „ovim bila jasno proglašena krivica podnosioca, koja je, pre svega, ohrabrila javnost da veruje u njegovu krivicu i unapred izvršila procenu činjenica nadležnih pravosudnih organa.“

21. Sudska praksa ECtHR-a je u skladu sa tekstom Direktive. ECtHR je utvrdio da će pretpostavka nevinosti zaštićena članom 6(2) ECHR-a biti prekršena ako sudska odluka ili izjava javnog službenika u vezi sa licem okrivljenim za krivično delo odražava mišljenje da je kriv pre nego što se dokaže da je kriv po zakonu. Dovoljno je čak i bez ikakvog formalnog zaključka da postoji određeno obrazloženje koje ukazuje na to da sud ili službenik smatra okrivljeno lice krivim. U predmetu *Minelli protiv Švajcarske*,¹⁶ gđin Minelli se žalio da je Švajcarski sud kad je prekinuo postupak protiv okrivljenog lica zbog zastarelosti za krivično gonjenje, smatrao da gđin Minelli treba da snosi dve trećine troškova postupka, jer u odsustvu takve zastarelosti, postojeći dokazi „bi verovatno doveli do osuđujuće presude“ okrivljenog lica. Podnosilac se žalio da su ove izjave prekršile njegovu pretpostavku nevinosti. ECtHR se složio da je, uključivanjem ove izjave u obrazloženje odluke, Švajcarski sud pokazao da je zadovoljan krivicom g. Minelli. Konkretno, ECtHR je utvrdio da „bez obzira na odsustvo formalnog nalaza i uprkos upotrebi izvesne oprezne frazeologije

¹⁵ [Alenet de Ribemont protiv Francuske](#), 10. februar 1995, serija A br. 308

¹⁶ [Minelli protiv Švajcarske](#), 25. mart 1983, serija A br. 62.

(„najverovatnije“, „vrlo verovatno“), Komora je nastavila da vrši procene koje su bile nespojive sa poštovanjem pretpostavke nevinosti¹⁷.

22. Kriterijumi koje je utvrdio ECTHR utvrđuju da se mora napraviti osnovna razlika između izjava da je neko samo osumnjičen da je izvršio krivično delo i jasne objave, u odsustvu pravosnažne presude, da je pojedinac izvršio predmetno krivično delo.¹⁸ U predmetu *Lutz protiv Nemačke*¹⁹ podnosilac se žalio na odbijanje nemačkog suda da nadoknadi njegove neophodne troškove i troškove nakon ukidanja krivičnog postupka protiv njega, što je nemački sud opravdao izjavama u kojima se navodi verovatnoća da je okrivljeno lice krivo, „da se postupak [nastavio], okrivljeno lice bi najverovatnije bilo osuđeno“, okrivljeno lice „bi gotovo sigurno bilo proglašeno krivim za krivično delo“ i „razlozi za izdavanje naloga za troškove u spornim odlukama su [...] s pravom ograničeni na zaključak da će okrivljeno lice najverovatnije biti proglašeno krivim“. Međutim, u ovom predmetu ECTHR je zaključio da nije došlo do povrede bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a, jer na osnovu dokaza, pre svega ranijih izjava podnosioca kojima je priznao činjenice, izrazi koje su sudije koristile opisivali su sumnju, a ne nalaz krivice. ECTHR je smatrao da se predmet razlikuje od gđin *Minelli*, s obzirom da su se švajcarski sudovi usmerili na to da gđin Minelli treba da snosi deo troškova postupka i naložili mu da plati naknadu privatnih tužilaca u pogledu njihovih troškova, što znači da su ga smatrali krivim. Međutim, u predmetu gđin Lutz, on nije morao snositi troškove postupka, već samo svoje troškove. Nemački sudovi, imajući u vidu snažne sumnje koje su im se činile da su postojale u vezi s njim, nisu izrekli nikakvu sankciju u odnosu na njega, već su samo odbili da nalože da se njegovi neophodni troškovi isplate iz javnih sredstava. Na kraju, ECTHR je utvrdio da je ustanovljena praksa da član 6(2) ECHR-a ne obavezuje države ugovornice, u kojima je prekinuto krivično gonjenje, da obeštete lice „okrivljeno za krivično delo“ zbog bilo kakve štete koju je pretrpelo.²⁰

23. Ovo pitanje je pokrenuto u predmetu *Sekanina protiv Austrije*.²¹

Sekanina protiv Austrije, 25. avgust 1993, serija A br. 266-A

Sekanina-u je suđeno i oslobođen je za ubistvo supruge, a potom je pokrenuo postupak za nadoknadu troškova i kompenzaciju za godinu dana provedenih u pritvoru. Zahtev za kompenzaciju je odbijen na osnovu toga što njegova oslobađajuća presuda nije otklonila sumnju da je počinio ubistvo. Tužena država je tvrdila da su indikacije koje je dao nacionalni sud jednostavno navele na nastavak postojanja sumnje, koja je u svetlu *Lutz protiv Nemačke* u skladu sa pretpostavkom nevinosti sve dok ne odražava mišljenje da je to lice krivo.

¹⁷*Ibid*, stav 38

¹⁸[Matijašević protiv Srbije](#), br. 23037/04, stav 48, ECHR 2006-X.

¹⁹[Lutz protiv Nemačke](#), 25. avgust 1987, serija A br. 123

²⁰*Ibid*, stav 63

²¹[Sekanina protiv Austrije](#), 25. avgust 1993, serija A br. 266-A

ECTHR je jednoglasno razlikovao raniji slučaj *Lutz*, koji se odnosio na prekid postupka pre konačnog utvrđivanja krivice, dok se predmet u pitanju odnosio na postupak nakon oslobađajuće presude. ECtHR je utvrdio da je „moguće iznositi sumnje u pogledu nevinosti okrivljenog lica sve dok zaključnje krivičnog postupka nije rezultiralo odlukom o meritumu optužbe. Međutim, više nije dozvoljeno oslanjati se na takve sumnje kada oslobađajuća presuda postane pravosnažna. Shodno tome, obrazloženje [austrijskih sudova] nije u skladu sa pretpostavkom nevinosti”.²² ECtHR je ustanovio povredu bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a.

24. Za razliku od toga, ECtHR nije ustanovio povredu u vrlo sličnom predmetu, *Allen protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.

***Allen protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], br. 25424/09, ECtHR 2013**

Podnosilac je osuđen za ubistvo njenog deteta. Kasnije, Apelacioni sud je utvrdio da novi dokazi mogu uticati na odluku porote da osudi gđu Allen i oslobodi je. Tužilaštvo nije podnelo zahtev za ponavljanje postupka s obzirom na to da je do trenutka kada se gđa Allen žalila na presudu, ona već izdržala kaznu i prošlo je određeno vreme. Nakon toga, odbijen je njen zahtev za naknadu štete zbog nepravde. U svom obrazloženju Viši sud je izjavio da je „sve što je [Apelacioni sud] odlučio je da novi dokazi stvaraju mogućnost da bi možda porota mogla, ako bi nove dokaze razmatrala zajedno sa dokazima predloženim na suđenju, osnovano osloboditi podnosioca predstave. To, van svake razumne sumnje, ne dokazuje da je došlo do pogrešne primene prava u ovom predmetu.” Podnosilac je tvrdila da ovo obrazloženje Višeg suda predstavlja kršenje njene pretpostavke nevinosti.

ECtHR je, u svetlu *Minelli*, *Lutz* i *Sekanina*, između ostalog, izjavio da „ispitivanje sudske prakse Suda prema članu 6(2) [pokazuje] da ne postoji jedinstven pristup utvrđivanja okolnosti u kojima će taj član biti povređen u kontekstu postupaka koji slede nakon zaključivanja krivičnog postupka. Kao što je ilustrovano postojećom praksom ECtHR-a, mnogo će zavisiti od prirode i konteksta postupka u kojem je doneta osporena odluka.“

Međutim, ECtHR je zaključio da oslobađajuća presuda podnosioca nije bila zasnovana na meritumu slučaja u pravom smislu, za razliku od *Sekanina*, gde je oslobađajuća presuda zasnovana na principu da se svaka razumna sumnja treba uzeti u obzir u korist okrivljenog lica. Konkretno, ECtHR je zaključio da „iako je formalno oslobađajuća presuda, prestanak krivičnog postupka protiv podnosioca može se smatrati da ima više zajedničkih elemenata prisutnih u predmetima kada je krivični postupak prekinut.“

Drugo, ECtHR nije razmatrao terminologiju koji su domaći sudovi koristili da tretiraju podnosioca na način koji nije u skladu sa njenom nevinošću. „Prilikom procene da li je došlo do „pogrešne primene prava“, sudovi nisu komentarisali da li bi, na osnovu dokaza kako je bilo

---

²²Ibid, stav 30

navedeno u žalbi, podnosilac trebao biti ili bi verovatno bio oslobođen ili osuđen. Isto tako, oni nisu komentarisali da li su dokazi pokazatelji krivice ili nevinosti podnosioca²³.

25. U predmetu *Allen protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ECtHR je ustanovio da „kada se vodi računa o prirodi i kontekstu određenog postupka, korišćenje neke nepovoljne terminologije ne može da bude odlučujuće“.²⁴ Prema tome, kako proizlazi iz navedenog, kako bi se utvrdilo da li izjava javnog organa predstavlja samo izraz sumnje ili jasnu izjavu da je pojedinac počinio predmetno krivično delo, ECtHR će analizirati kontekst određenih okolnosti u kojima je izrečena osporena izjava.²⁵

Khuzhin i drugi protiv Rusije, br. 13470/02, 23. oktobar 2008²⁶

Čovek je bio zatvoren i okrivljen za zločin kidnapovanja i mučenja. Nekoliko dana pre početka suđenja, državni televizijski kanal emitovao je emisiju sa glavnim istražiteljem slučaja i tužiocem. Učesnici su razgovarali o detaljima predmeta i izneli nekoliko izjava o nasilnom karakteru okrivljenog lica i dali detalje o njegovom krivičnom dosijeu. Oni su naveli okolnosti u kojima su se krivična dela dogodila kao nešto što bi okrivljeno lice učinilo. Tužilac je konkretno rekao da bi jedini izbor koji bi prvostepeni sud trebao da ima jeste izbor kazne odgovarajuće dužine. Dok je izlagač izjavio da će okrivljeno lice uskoro dobiti kaznu koju je zaslužio, na ekranu se prikazivala slika okrivljenog lica i spisi predmeta. Nakon toga, emisija je ponovo emitovana dva puta tokom suđenja i još nekoliko dana pre održavanja žalbenog postupka.

ECtHR je utvrdio da su glavni istražitelj i tužilac dali izjave koje su prevazišle samo opis postupka koji je u toku ili sumnju. Te izjave nedvosmisleno su sugerisale da je okrivljeno lice krivo i prejudicirale procenu činjenica nadležnog sudskog organa. S obzirom na visoki profil dvojice učesnika, njihove izjave su imale efekte u smislu podsticanja javnosti da veruje da je okrivljeno lice krivo, pre nego što je osuđeno po zakonu. Stoga je ECtHR zaključio da je došlo do povrede pretpostavke nevinosti okrivljenog lica.

Borovský protiv Slovačke, br. 24528/02, 2. jun 2009.

U ovom slučaju, ECtHR je utvrdio povredu bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a kao rezultat širenja u medijima određenih detalja iz policijskog dosijea kojima je okrivljeno lice opisano kao krivo. Navodi podnosioca se odnose na objavljivanje izjava zamenika direktora Kancelarije Finansijske policije u dnevnom listu. Posebno, policijski službenik je izjavio da je „postupak okrivljenog lica, ako se razmatra u potpunosti, bio „akcija prevare sa predumišljajem“ u cilju prenošenja imovine dotične kompanije na različite kompanije.“

²³Ibid, stav 134

²⁴[Allen protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#)[GC], br. 25424/09, stav 126, ECHR 2013

²⁵*Borovský*, stav 63

²⁶[Khuzhin i drugi protiv Rusije](#), br. 13470/02, 23. oktobar 2008

Po mišljenju ECtHR-a, ta izjava nije bila ograničena na opisivanje statusa postupka koji je u toku ili „stanje sumnje“ protiv podnosioca, već je dala procenu položaja kao da je to utvrđena činjenica, kvalifikacijom postupka okrivljenih lica kao "prevare" sa "predumišljajem", bez ikakvih ograđivanja. Ta izjava implicira da je okrivljeno lice počinilo zločin i stoga je utvrđena povreda bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a.

ii. Izuzeća od opšteg načela

26. Prema članu 4(1) Direktive, postoji izuzetak od gore navedene opšte zabrane, kao što je: 1) postupak tužioca koji ima za cilj dokazivanje krivice pojedinca (kao što je optužnica); i 2) preliminarne proceduralne odluke pravosudnih ili drugih nadležnih organa, koje se zasnivaju na sumnjama ili inkriminišućim dokazima (na primer, odluka o pritvoru pre suđenja). Pored toga, član 4(1) Direktive ne sprečava organe da pruže informacije javnosti o tekućem krivičnom postupku ukoliko je to neophodno iz razloga koji se odnose na krivičnu istragu ili koji je od javnog interesa. Ovo uključuje, na primer, puštanje video snimaka begunaca za koje se veruje da predstavljaju neposrednu pretnju po javnost.

27. Ove obaveze odražavaju standarde koje je već uspostavio ECtHR, što je u njegovoj sudskoj praksi naglasilo potrebu da organi budu diskretni i oprezni i da budu selektivni u svom izboru reči prilikom širenja informacija javnosti kako bi se očuvala pretpostavka nevinosti.²⁷

28. Primeri situacija u kojima bi širenje informacija o postupku bilo strogo neophodno navedeni su u Preambuli 18. Direktive. Istražitelji mogu smatrati neophodnim u interesu istrage da puštaju video materijale, pozivajući javnost da pomogne u identifikaciji počinioca krivičnog dela. Pored toga, informacije se mogu distribuirati stanovnicima područja na koje se odnosi navodni ekološki kriminal kako bi se očuvala sigurnost javnosti, a podjednako, tužilaštvo ili drugi nadležni organ može pružiti informacije o stanju krivičnog postupka kako bi se sprečio poremećaj javnog poretka. Prema Preambuli 18. Direktive, pružene informacije moraju biti objektivne i ograničene na situacije u kojima bi to bilo razumno i srazmerno, uzimajući u obzir sve interese. U svakom slučaju, način i kontekst u kojem se informacije šire ne bi trebali stvoriti utisak da je lice krivo pre nego što mu/joj je dokazana krivica prema zakonu.²⁸

iii. Pravna sredstva

29. Član 4(2) Direktive navodi da države članice moraju osigurati da su „odgovarajuće mere“ dostupne u slučaju kršenja obaveze da se ne daju izjave u javnosti koje se odnose na krivicu pre nego što je to lice proglašeno krivim u skladu sa zakonom. Ovo treba tumačiti u skladu sa članom

²⁷[Allen protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#)[GC], br 25424/09, ECHR 2013.

²⁸Preambula 18, Direktive.

10. Direktive u kojem se navodi da osumnjičeno i okrivljeno lice treba da ima delotvorno pravno sredstvo u slučaju kršenja njegovih prava prema ovoj Direktivi. Što se tiče pravnih sredstava, Direktiva ne pruža smernice o onome što je posebno potrebno i ostavlja na državama članicama da odluče šta bi bilo odgovarajuće pravno sredstvo za povredu člana 4(1) Direktive.

30. Procena uticaja Evropske komisije utvrdila je da, iako samo pet država članica ima posebna pravila koja predviđaju pravo na pravna sredstva, većina država članica ne razmišlja o konkretnim pravnim sredstvima za kršenje zabrane iznošenja u javnosti upućivanja na krivicu u njihovom nacionalnom pravu. Bez obzira na to, uprkos tome što ne postoje posebna pravna sredstva, neki oblik pravnih sredstava putem prava na žalbu ili na finansijsku kompenzaciju dostupan je u svim državama članicama.²⁹

31. ECtHR je dosledno utvrdio da je najprikladniji oblik obeštećenja za kršenje prava na pravično suđenje osiguravanje da se osumnjičeno ili okrivljeno lice, koliko je to moguće, stavlja u položaj u kojem se ne bi zanemarivala njegova prava.³⁰ Međutim, ovaj dopunski pristup se mora razlikovati u zavisnosti od prirode prekršaja. Na primer, u slučaju javnih upućivanja na krivicu, ne bi bilo dokaza koji bi se isključili, tako da bi odgovarajuće pravno sredstvo moglo biti da se naredi ponovno suđenje zajedno sa drugim merama, kao što je demantovanje bilo koje takve izjave u javnosti, uklanjanje određenog osoblja (bilo sudskog ili tužilačkog) sa predmeta i promena lokacije ispitivanja. Faza u kojoj je identifikovana povreda i kada je na tu povredu podneta žalba treba takođe da navede vrstu pravnog sredstva koji odgovara kršenju ovog aspekta pretpostavke nevinosti. Što se ranije otkrije povreda bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a, verovatnije je da se to može ukloniti u toku istrage. Ishod postupka je takođe relevantan s obzirom da kršenje zabrane objavljivanja u javnosti može zahtevati i pravno sredstvo u slučaju oslobađajuće presude.

Pitanja pre prenosa

Da li su u vašoj jurisdikciji javna upućivanja na krivicu od strane pravosudnih organa i organa za sprovođenje zakona zabranjena zakonom? Ako jesu, koja su pravna sredstva na raspolaganju kada su takva javna upućivanja učinjena?

Iz vašeg iskustva, da li su u vašoj jurisdikciji javna upućivanja na krivicu poseban problem? Da li ste ikada radili na nekom predmetu u kome su objavljena javna upućivanja na krivicu?

Da li je u vašoj jurisdikciji potrebna zakonodavna reforma kako bi se osigurao adekvatan prenos Direktive? Da li postoje druga nezakonodavna rešenja problema koja ste uočili u praksi u vezi sa javnim upućivanjem na krivicu?

Da li postoje pitanja koja se odnose na zabranu javnog upućivanja na krivicu, za koja smatrate da bi bilo korisno uputiti ih CJEU –u radi razjašnjenja?

²⁹Procena uticaja, supra br. 7, str. 20

³⁰Vidi [Salduz protiv Turske](#)[GC], br. 36391/02, ECtHR

B. Predstavljanje osumnjičenih i okrivljenih lica

i. Opšta načela

Član 5. Direktive predviđa da države članice „preduzimaju odgovarajuće mere kako bi se osiguralo da se osumnjičeno ili okrivljeno lice na sudu i u javnosti upotrebom mera telesnog ograničavanja slobode ne predstavlja kao krivo“. Ova odredba je uključena u završni tekst Direktive, nakon predloga LEAP-a u dokumentu o stavu.³¹ LEAP je predložio novo formulisanje koje zahteva od država članica da osiguraju da osumnjičeno lice „ne bude predstavljeno na sudu ili u medijima na način koji sugerise njegovu krivicu, uključujući, posebno, zatvorsku odeću, lisice ili korišćenje ograđenog prostora“, osim ako to nije opravdano posebnim bezbednosnim zabrinutostima. Ovo je bio odgovor članovima LEAP-a iz Velike Britanije, koji su izrazili zabrinutost u pogledu upotrebe „ograđenog dela okrivljeničke klupe (dock)“ – stakleni kavez u kojem se osumnjičeni nalazi tokom suđenja, često sa policijom - i zabrinutosti koje su advokati iz Luksemburga već neko vreme izražavali zbog sistematske upotrebe lisica u sudnicama.³² Evropski parlament je uzeo u obzir neke od predloga LEAP-a, uključujući tačku o predstavljanju okrivljenog lica u formulisanju skoro identičnom onom koje je predložio LEAP u svojim kratkim rezimeima.³³

Primer člana LEAP-a u Luksemburgu

Tri muškarca okrivljena za teško krivično delo su nosila lisice na rukama i nalazila su se u „staklenom kavezu“ tokom njihovog suđenja. Lisice su bile uklonjene samo kada su osumnjičeni svedočili.

Uprkos tome što je advokat osumnjičenih protestovao zbog upotrebe lisica u odsustvu bilo kakve sugestije nasilja od strane osumnjičenih, a ne zbog prirode navoda i stalnog prisustva policije u sudnici kako bi se osigurala bezbednost, sudija i policija su to odbili, izražavajući stav da svaki pritvoreni osumnjičeni mora imati lisice na sudu, bez individualnih odluka o njihovoj neophodnosti.

32. Kao što je dalje objašnjeno u članu 6(2) i preambuli 20. Direktive, mere kao što su lisice, stakleni kavezi, kavezi i okovi treba usvojiti na osnovu pojedinačnih slučajeva. To znači da treba izbegavati mere telesnog ograničenja, osim ako je njihova upotreba neophodna kako bi se sprečilo da osumnjičeno ili okrivljeno lice nanese štetu sebi ili drugima; ošteti imovinu; pobegne; ili stupi u kontakt sa trećim licima ili svedocima.³⁴ Ovo treba tumačiti kao nametanje zahteva za procenu posebnih okolnosti svakog predmeta. Tek kada se utvrdi da u konkretnom slučaju postoji stvarni

³¹Fair Trials i LEAP, Zajednički dokument o stavu o predloženoj direktivi o jačanju određenih aspekata pretpostavke nevinosti i prava na prisustvo suđenju u krivičnom postupku, novembar 2014, dostupno na:

<https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/Presumption-of-Innocence-PositionPaper2.pdf>.

³²JUSTICE, In the Dock – Ponovna procena upotrebe staklenog kaveza u krivičnim suđenjima, 2015, dostupno na:

<http://justice.org.uk/wp-content/uploads/2015/07/JUSTICE-In-the-Dock.pdf>.

³³Stav Evropskog parlamenta, usvojen u prvom čitanju 20. januara 2016. u cilju usvajanja Direktive Evropskog parlamenta i Saveta o jačanju određenih aspekata pretpostavke nevinosti i prava prisustva na suđenje u krivičnom postupku, dostupno na:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TC+P8-TC1-COD-2013-0407+0+DOC+PDF+V0//EN>

³⁴Preambula 20. Direktive

rizik za bezbednost od strane okrivljenog lica, ili je dokazano da postoje jaki razlozi za verovanje da će okrivljeno lice verovatno pobeći ili će pokušati da stupi u kontakt sa trećim licima, odluka o usvajanju ove vrste mera bi mogla biti opravdana.

33. Direktiva se zasniva na sudskoj praksi ECtHR-a koja je potvrdila da korišćenje metalnih kaveza ili staklenih kaveza tokom postupka ugrožava prava okrivljenog lica.³⁵ Ipak, ECtHR je ranije utvrdio da takve mere krše pravo okrivljenog lica da bude oslobođeno ponižavajućeg postupanja prema članu 3. ECHR-a, umesto pretpostavke nevinosti iz člana 6(2) ECHR-a.³⁶ Pored toga, ECtHR je utvrdio da se upotrebom staklenih kaveza i metalnih kaveza vrši povreda bitnih odredbi člana 6(1) i 6(3) ECHR-a, ukoliko deluju kao fizičke prepreke koje podrivaju sposobnost okrivljenog lica da učestvuje na ročištu i predstavljaju uplitanje u njegovo pravo na primanje delotvorne pravne pomoći.³⁷

Ramishvili i Kokhreidze protiv Gruzije, br. 1704/06, 27. januar 2009

Tokom sudskog postupka, podnosioci su držani u metalnim kavezima, okruženi zastrašujućim, naoružanim stražarima sa kapuljačama. Oni su tvrdili da su bili izloženi javnosti kao kriminalci i da je takav tretman bio ponižavajući. Video snimak saslušanja je uživo emitovan, a zabeleženo je i nekoliko fotografija u sudnici.

ECtHR je utvrdio da ovako surovo i neprijateljsko pojavljivanje tokom sudskih postupaka može da dovede da prosečni posmatrač veruje da su to „izuzetno opasni kriminalci“ na suđenju, što je potom ugrozilo načelo pretpostavke nevinosti. Pored toga, postupanje u sudnici je ponižavalo podnosiocima kako u vlastitim očima, tako i u očima javnosti.

ECtHR je primetio da Vlada nije pružila opravdanje za predstavljanje podnosioca na takav način. Utvrđeno je da nametanje takvih strogih i ponižavajućih mera prema podnosiocima nije opravdano i stoga je utvrđeno da je došlo do povrede bitnih odredbi člana 3 ECHR-a.

34. U ovom aspektu, Direktiva ide korak dalje od ECtHR-a tako što vrlo jasno navodi da su mere fizičkog ograničenja suprotne pretpostavci nevinosti kada se primenjuju sa nedovoljnom opravdanošću i nezavisno od specifične okolnosti predmeta.
35. Prema Preambuli 21. Direktive, osumnjičeno ili okrivljeno lice ne bi trebalo da bude predstavljeno na sudu ili u javnosti u zatvorskoj odeći jer to odaje utisak da je lice krivo.³⁸ Ova odredba odslikava sudsku praksu ECtHR-a koja je utvrdila povredu bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a kada su osumnjičeno ili okrivljeno lice predstavljani na suđenju u zatvorskoj odeći gde tužena država nije

³⁵ [Ramishvili i Kokhreidze protiv Gruzije](#), br 1704/06, stav 100, 27. januar 2009

³⁶ *Ibid*, stavovi 96-102

³⁷ [YaroslavBelousov protiv Rusije](#), br. 2653/13 i 60980/14, stavovi 145-154, 4. oktobar 2016

³⁸ Preambula 21, Direktive

dala dovoljno opravdanja. Ovo je stvar u kojoj je ECtHR bio čvršći u utvrđivanju takvog ponašanja kao kršenja pretpostavke nevinosti prema članu 6(2) ECHR-a, za razliku od drugih mera fizičkog ograničavanja (npr. stakleni kavezi, kavezi itd.), što, kao što je gore navedeno, ECtHR generalno posmatra kao povredu bitnih odredbi člana 6(1) i člana 3. ECHR-a.

***Samoilă i Cionca protiv Rumunije, br. 33065/03, §§99-101, 4. mart 2008*³⁹,**

Podnosilac je predstavljen sudu u odeći namenjenoj za lica koja su osuđena. Vlada je tvrdila da je to samo administrativna i preventivna mera za osiguranje higijene zatvorenika, što nije moglo uticati na nepristrasnost sudija. ECtHR je ustanovio da, pošto nije dokazano da podnosioci nisu imali adekvatnu odeću, ovakvo postupanje je bilo bez ikakvog opravdanja i verovatno bi ojačalo mišljenje javnosti o krivici podnosioca. Stoga je došlo do povrede bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a.

***Jiga protiv Rumunije, br. 14352/04, §§101-103, 16. mart 2010*⁴⁰**

Podnosilac je bio primoran da se pojavi pred sud u odeći namenjenoj za lica koja su osuđena, uprkos tome što je imao sopstvenu odeću. Takođe je do sudnice doveden sa lisicama. Suprotno od toga, njegovom suokrivljenom je bilo dozvoljeno da nosi svoju odeću. Tužene države su se pokušale opravdati za predstavljanje okrivljenog lica u zatvorskoj uniformi tvrdeći da je to bilo neophodno s obzirom da dotično lice nije imalo sopstvenu odeću.

ECtHR je primetio da Vlada nije dovoljno pokazala neophodnost mere, koja je, po njegovom mišljenju, ukazala na to da je za nalog za predstavljanje podnosioca predstavke u zatvorskoj odeći nedostajalo opravdanje. ECtHR je utvrdio da je izgled suokrivljenog u sopstvenoj odeći posebno štetan za podnosioca, s obzirom na to da to verovatno daje javnosti utisak da je on kriv. Stoga je ECtHR utvrdio kršenje pretpostavke nevinosti.

Pitanja pre prenosa

Da li u vašoj jurisdikciji postoje zakonske odredbe koje regulišu način na koji se osumnjičeno i okrivljeno lice može predstaviti na sudu, u javnosti i medijima? Ako je tako, koja pravna sredstva su dostupna kada se osumnjičeno ili okrivljeno lice predstavi kao krivac?

Iz vašeg iskustva da li je u vašoj jurisdikciji predstavljanje osumnjičenog i okrivljenog lica kao krivca poseban problem? Koje mere ograničavanja, ako ih ima, se rutinski koriste? Da li ste ikada radili na nekim predmetima u kojima je vaš klijent predstavljen kao kriv i u kojem mislite da je narušena pretpostavka nevinosti?

³⁹[Samoilă i Cionca protiv Rumunije](#), br. 33065/03, stavovi 99-101, 4. mart 2008.

⁴⁰[Jiga protiv Rumunije](#), br. 14352/04, stavovi 101-103, 16. mart 2010.

Da li je u vašoj jurisdikciji potrebna zakonodavna reforma kako bi se osigurao adekvatan prenos Direktive u vezi sa predstavljanjem okrivljenog lica? Da li postoje druga nezakonodavna rešenja problema koje ste uočili u praksi u vezi sa predstavljanjem okrivljenog lica? Da li postoje pitanja koja se odnose na predstavljanje okrivljenog lica z za koja smatrate da bi bilo korisno uputiti ih CJEU –u radi razjašnjenja?

Novi projekat Fair Trials-a

„Važnost pojave: kako se osumnjičeno i okrivljeno lice predstavlja u sudnici, u javnosti i medijima ”

Fair Trials, zajedno sa Mađarskim helsinškim komitetom, je nedavno razvio projekat sa ciljem osiguranja pravilne primene Direktive kroz smanjenje broja predmeta u kojima je osumnjičeno i okrivljeno lice predstavljeno na sudu ili u javnosti, uključujući i putem medija, na načine koji stvaraju percepciju krivice.

Ovaj projekat namerava da poveća dostupna znanja o korišćenju mera ograničavanja stepena u kome javni službenici poštuju pretpostavku nevinosti osumnjičenog i okrivljenog lica na sudu ili u javnosti u njihovim javnim saopštenjima. Nastoji da identifikuje i distribuiše prenosive dobre prakse upotrebe fizičkih ograničenja osumnjičenog i okrivljenog lica na sudu i u javnosti i kako komunicirati sa medijima o istragama ili krivičnim gonjenjima koja su u toku, bez kršenja pretpostavke nevinosti. Na kraju, projekat će se usredsrediti na senzibilizaciju javnih organa, medija i šire javnosti o značaju načina na koji se osumnjičeno ili okrivljeno lice predstavlja na sudu ili u medijima i naglasiće načine na koje različite prakse mogu povećati ili smanjiti percepciju krivice.

[Kontaktirajte](#) Fair Trials ukoliko želite da saznate više o tome kako možete da doprinesete ovom projektu.

C. Teret dokazivanja

i. Opšta načela

36. Prema članu 6. Direktive, od država članica se traži da „osiguraju da je teret dokazivanja za utvrđivanje krivice osumnjičenog i okrivljenog lica na tužilaštvu". Dalje se navodi da „[t]o nije u suprotnosti sa bilo kojom obavezom sudije ili nadležnog suda da traži i inkriminišuće i oslobađajuće dokaze, kao i pravo odbrane da podnese dokaze u skladu sa važećim nacionalnim pravom.“ Na kraju, član 6(2) Direktive predviđa da „svaka sumnja o pitanju krivice ide u korist osumnjičenom ili okrivljenom licu, uključujući i kada sud oceni mogućnost puštanja dotičnog lica na slobodu.”⁴¹

⁴¹Član 6, Direktive

37. Direktiva odražava sudsku praksu ECtHR-a, koji je u predmetima *Barberà, Messegué i Jabardo protiv Španije* zaključio da član 6(2) ECHR-a zahteva, između ostalog, da teret dokazivanja bude na tužilaštvu, a da svaka sumnja ide u korist okrivljenom licu.⁴² ECtHR je dodatno objasnio da načelo zahteva da tužilaštvo treba da obavesti okrivljeno lice o predmetu koji će se voditi protiv njega, kako bi on mogao pripremiti i predstaviti svoju odbranu u skladu s tim, i da podnese dovoljno dokaza za osuđivanje lica.⁴³

ii. *Izuzeća od opštih načela*

38. U Preambuli 22. Direktive utvrđuju se sledeća izuzeća od načela da je teret dokazivanja na tužilaštvu:

- i. bilo koja ovlašćenja suda u pogledu utvrđivanja činjenica po službenoj dužnosti, odnosno bilo koja odluka sudija da usvoje mere u potrazi za uverljivim ili oslobađajućim dokazima;
- ii. nezavisnost pravosuđa u proceni postojećih dokaza za utvrđivanje krivice okrivljenog lica;
- iii. činjenične ili zakonske pretpostavke o krivičnoj odgovornosti osumnjičenog ili okrivljenog lica.

39. Činjenične ili zakonske pretpostavke postoje u svakom sistemu krivičnog prava i uglavnom se primenjuju u krivičnim delima povezanim sa saobraćajem, drogama i porezom. Države članice mogu sankcionisati jednostavnu ili objektivnu činjenicu kao takvu, bez obzira na to da li je to rezultat kriminalne namere ili iz nehata (tj. ako se utvrdi da lice poseduje drogu na aerodromu, može se primeniti pretpostavka namere krijumčarenja). Međutim, ove pretpostavke treba ograničiti razumnim granicama. Na primer, Direktiva utvrđuje da bi one mogle biti pobijene, što znači da bi okrivljenom licu trebalo dati mogućnost da ih ospori i predstavi oslobađajuće dokaze. Pored toga, činjenične ili zakonske pretpostavke treba primenjivati uz dužno poštovanje prava odbrane u svakom slučaju i uzimajući u obzir važnost onoga što je u pitanju. To znači da kada primenjuju činjenične ili zakonske pretpostavke, države članice moraju razmotriti da li su korišćena sredstva razumno proporcionalna legitimnom cilju koji se želi postići.

40. Kao i u Direktivi, ECtHR nije ovo shvatio kao apsolutno načelo. Naprotiv, on dozvoljava primenu činjeničnih ili zakonskih pretpostavki. U predmetu *Salabiaku protiv Francuske*, ECtHR je utvrdio da se teret dokazivanja može prebaciti na odbranu, ali važnost onoga što je u pitanju i zaštitne mere koje postoje za zaštitu prava odbrane moraju se uzeti u obzir prilikom utvrđivanja prihvatljivosti obrnutog tereta.⁴⁴

Salabiaku protiv Francuske, 7. oktobar 1988, serija A br. 141-A

U ovom slučaju od ECtHR-a je zatraženo da razmotri usklađenost sa članom 6(2) ECHR-a, kojim se ukida teret dokazivanja u vezi sa određenim elementima krivičnog dela. Podnosilac se našao u posedu ilegalnih droga na aerodromu u Parizu. Na suđenju i nakon žalbe osuđen je za krijumčarenje koje uključuje element znanja ili namere.

⁴² *Barberà, Messegué i Jabardo protiv Španije*, 6. decembar 1988, stav 77, serija A br. 146

⁴³ Ibid.

⁴⁴ *Salabiaku protiv Francuske*, 7. oktobar 1988, serija A br. 141-A

Francuski zakon o carini koji utvrđuje krivična dela navodi da „se lice koje poseduje zabranjenu robu smatra odgovornim za prekršaj“ i da se okrivljeno lice može osloboditi dokazivanjem postojanja više sile, koja je posledica „događaja za koji se odgovornost ne može pripisati njemu i koji je bilo apsolutno nemoguće izbeći“. Tužena država je smatrala da je prema Zakonu o carini prestup izvršen na osnovu „same („objektivne“) činjenice“ „posedovanja zabranjenih proizvoda tokom prolaska kroz carinu“, „bez da je neophodno da se dokaže namera ili nehat“ od strane „lica koje je u posedu“. Na javnom tužiocu je bio teret dokazivanja ove činjenice. Tužena država je tvrdila da zakon o carini nije uspostavio neoporivu pretpostavku krivice, već „oporivu pretpostavku činjenica i odgovornosti“. Za Vladu to podrazumeva samo „podelu“ tereta dokazivanja, a ne njegovo „prebacivanje“.

ECTHR je posebno naglasio da činjenične ili zakonske pretpostavke deluju u svakom pravnom sistemu i da u principu takve pretpostavke nisu zabranjene prema ECHR-u. Međutim, ECtHR smatra da ECHR zahteva od država da ostanu u određenim granicama. Tada je bila dužnost ECtHR-a da razmotri da li su ovakve granice prekoračene na štetu gđina Salabiaku-a.

ECtHR je utvrdio da je nacionalni sud naglasio činjenicu da okrivljeno lice „nije pokazalo nikakvo iznenađenje“ kada se pokazalo da prva pošiljka otvorena u njegovom prisustvu sadrži drogu. Takav stav je na nacionalnom sudu prikazan kao „loša sreća“ podnosioca i pretpostavljalo se da postoje „pretpostavke [...] dovoljno ozbiljne, precizne i saglasne da bi opravdale osuđujuću presudu“. Apelacioni sud je primetio da je podnosilac predstave „prošao kroz carinsku kontrolu sa prtljagom i izjavio da je njegovo vlasništvo“. Kao rezultat, nacionalni sud je smatrao da se može zaključiti da je nameravao da izvrši krivično delo krijumčarenja.

ECTHR je zaključio da pretpostavka stvorena na osnovu Zakona o carini i koja se primenjuje na podnosioca nije neoporiva. Sud je utvrdio da su domaći sudovi poštovali uspostavljenu sudsku praksu prema kojoj se, nakon što je tužilaštvo utvrdilo činjenicu o posedovanju, teret prebacio na odbranu da dokaže da se od okrivljenog lica ne može očekivati da zna o robi u njegovom posedu. Nacionalni sudovi su ispitivali sve dokaze i proglasili su ga krivim, bez pozivanja na zakonsku pretpostavku. Iz tog razloga, **ECTHR je utvrdio da nije izvršena povreda bitnih odredbi člana 6 (2) ECHR-a**.

Telfner protiv Austrije, br. 33501/96, 20. mart 2001⁴⁵

U ovom predmetu, podnosilac predstave je osuđen za krivično delo koje uključuje incident bežanja sa mesta nesreće. On je odlučio da ćuti, a tužilaštvo se u potpunosti oslonilo na zaključke policije da je podnosilac, koji nije bio kod kuće u vreme nesreće, bio glavni korisnik automobila.

ECtHR je zaključio da je tužilaštvo izgradilo svoj predmet, oslanjajući se na vrlo slabe dokaze protiv okrivljenog lica i samo po sebi nije dokazalo da je počinio krivično delo.⁴⁶ Zbog toga je zahtevajući

⁴⁵ [Telfner protiv Austrije](#), br. 33501/96, 20. mart 2001.

⁴⁶ *Ibid*, stav 17.

od podnosioca predstavke da pruži obrazloženje bez prethodnog utvrđivanja ubedljivog predmeta protiv njega, nacionalni sud je zapravo prebacio teret dokazivanja sa tužilaštva na odbranu, što je dovelo do povrede bitnih odredbi člana 6(2) ECHR-a.⁴⁷

Pitanja pre prenosa

Da li je u vašoj jurisdikciji teret dokazivanja u krivičnim predmetima regulisan zakonom? Koja pravna sredstva, ukoliko ih ima, postoje u zakonu za kršenje zbog neuspeha organa da osiguraju da teret dokazivanja bude na tužilaštvu?

Da li smatrate da u vašoj jurisdikciji postoje određeni problemi vezani za prebacivanje tereta dokazivanja? U kojim predmetima se to dogodilo? Da li ste ikada radili na predmetu u kom se to dogodilo?

Da li je u vašoj jurisdikciji potrebna zakonodavna reforma kako bi se osigurao adekvatan prenos Direktive u vezi sa teretom dokazivanja? Da li postoje druga nezakonodavna rešenja problema koje ste uočili u praksi koja se odnose na teret dokazivanja?

Dali postoje pitanja koja se odnose na teret dokazivanja za koja smatrate da bi bilo korisno uputiti ih CJEU –u radi razjašnjenja?

D. Pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe

i. Opšta načela

41. Član 7. Direktive zahteva od država članica da osiguraju da osumnjičeno i okrivljeno lice ima pravo na ćutanje i pravo da ne inkriminiše samo sebe u vezi sa krivičnim delom za koje je osumnjičeno ili okrivljeno da je počinilo. Kao što je potvrđeno u Preambuli 5. Direktive, tokom ispitivanja, pojedinci ne bi trebali biti prisiljeni da pružaju inkriminišuće informacije, dokaze ili dokumente.⁴⁸ U suštini, ova odredba štiti slobodu osumnjičenog i okrivljenog lica da bira da li da govori ili ćuti tokom ispitivanja.

42. Kao što je ECtHR naveo, pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe su suštinski elementi prava na pravično suđenje. Nije slučajno da sva ostala prava zaštićena u skladu sa Mapom puta za primenu Direktiva (tj. pristup advokatu, pravo na informisanje, pravo na pravnu pomoć itd.) imaju za cilj da unaprede zaštitu prava na ćutanje i prava lica da ne inkriminiše samo sebe. Prema Direktivi o pravu na informisanje, osumnjičeno i okrivljeno lice mora odmah biti obavješteno o svom pravu na ćutanje. Značaj informisanja osumnjičenog lica o pravu na ćutanje je takav da, čak i kada je neko dobrovoljno saglasan da daje izjave policiji nakon što je obavješten

⁴⁷Ibid, stav 18-20

⁴⁸Preambula 25, Direktive.

da se njegove reči mogu koristiti kao dokazi protiv njega, to se ne može smatrati potpuno informisanim izborom ako nije izričito obavešten o njegovom pravu na ćutanje. Isto tako, jedna od pogodnosti prava na pristup advokatu, zaštićena Direktivom o pravu na pristup advokatu, jeste to što advokati mogu pomoći osumnjičenom i okrivljenom licu da razume i ostvaruje svoje pravo na ćutanje.

43. ECtHR smatra da, iako nije posebno pomenuto u članu 6. ECHR-a, pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe predstavljaju uopšteno priznate međunarodne standarde koji se nalaze u središtu pojma pravičnog krivičnog postupka prema članu 6. ECHR-a.⁴⁹ Ovo je, dakle, oblast u kojoj Direktiva kodifikuje pristup ECtHR-a i jasno navodi da su pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe suštinski elementi prava o pretpostavci nevinosti dok se ne dokaže krivica. U predmetu *Saunders protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ECtHR je naveo da obrazloženje ovih prava „leži, između ostalog, u zaštiti okrivljenog lica od nepравilne prisile od strane organa, čime se doprinosi izbegavanju pogrešne primene prava i ispunjavanju ciljeva člana 6.”⁵⁰

***Saunders protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 17. decembar 1996, Izveštaji o presudama i odlukama 1996-VI**

Ovaj predmet se odnosio na čoveka koji je osuđen za krivična dela zavere, lažnog računovodstva i krađe. Tokom istrage, policija se oslanjala na domaće pravo koje odbijanje davanja odgovora na pitanja koje postavljaju inspektori, koje je imenovalo Odeljenje za trgovinu i industriju, smatra prekršajem, s obzirom da bi odgovori na takva pitanja bili upotrebljeni na sudu. Nakon što je dobio mogućnost ili da inkriminiše samog sebe ili da bude proglašen krivim za nepoštovanje suda, podnosilac se složio da odgovori na pitanja i da izjave tokom devet ispitivanja, koje su bile predstavljene tokom njegovog suđenja i uzete u obzir prilikom procene krivice.

Podnosilac se žalio da je bio prisiljen da daje izjave, što je narušilo njegovo pravo da ne bude inkriminisan i da je korišćenje izjava tokom suđenja dovelo do povrede njegovih prava iz člana 6(1) ECHR-a. Tužena država je tvrdila, između ostalog, da postoji i javni interes u poštenom ponašanju kompanija i u efektivnom gonjenju onih koji su bili uključeni u kompleksnu korporacijsku prevaru. Ovaj zadnji interes zahteva i da se osumnjičeni prisile da odgovore na pitanja inspektora i da organi optužbe mogu da se oslone u mogućem kasnijem krivičnom postupku na dobijene odgovore.

ECtHR je odbacio argument tužene države da složenost kompleksnih slučajeva prevare i javnog interesa za osiguravanje presude opravdavaju prinudu. ECtHR je naveo da se „ne može pozivati na javni interes kako bi se opravdala upotreba pod prisilom dobijenih odgovora u vansudskoj istrazi da bi se okrivljeno lice inkriminiralo u toku sudskog postupka.“ Pored toga, ECtHR je utvrdio da „pravo da lice ne inkriminiše samo sebe, posebno, pretpostavlja da tužilaštvo u krivičnim predmetima dokazuje svoj predmet protiv okrivljenog lica bez pribegavanja dokazima koji su dobijeni metodama prinude ili pritiska, protiv volje okrivljenog lica.

⁴⁹[Saunders protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), 17. decembar 1996, stav 68, Izveštaji o presudama i odlukama 1996-VI

⁵⁰Ibid.

U tom smislu ovo pravo je usko vezano sa pretpostavkom nevinosti, koja je sadržana u članu 6. stav 2. ECHR-a⁵¹. Stoga je ECtHR utvrdio kršenje člana 6 (1) i (2) ECHR-a.

44. U predmetu *Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ECtHR je utvrdio da „s obzirom da su pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe primarno osmišljeni kao zaštita od neprilagođene prisile od strane organa i pribavljanja dokaza putem metoda prinude ili ugnjetavanja u suprotnosti sa voljom okrivljenog lica, područje primene prava se ne ograničava na slučajeve u kojima je prisutna prinuda okrivljenog lica ili kada je volja okrivljenog lica na neki način direktno prekoračena”.⁵² U stvari, pomenuta sloboda izbora je narušena kada je osumnjičeno lice odlučilo da ćuti i kada su organi koristili lažne taktike koje bi uticale na priznanje ili druge inkriminišuće izjave koje nisu mogli dobiti tokom ispitivanja.⁵³

Heaney i McGuinness protiv Irske, br. 34720/97, ECHR 2000-XII⁵⁴

Prema irskom zakonu koji je bio na snazi u to vreme, kad god je neko lice bio pritvoreno, policija bi mogla zahtevati punu potvrdu o kretanjima i postupcima pritvorenog lica u određenom periodu i sve informacije koje je imalo u vezi sa izvršenjem nekog prekršaja. Zakonom je takođe predviđeno da ako osumnjičeno ili okrivljeno lice odbija da sarađuje, ono je krivo za krivično delo i biće podložno za osuđujuću presudu i kaznu zatvora u određenom vremenskom roku.

Kada su podnosioci uhapšeni, oni su bili obavesteni o svom pravu na ćutanje i da ne inkriminišu sami sebe. Međutim, kada su odlučili da ostvare ova prava, policija ih je obavestila da se, prema tom zakonu, suočavaju sa osuđujućom presudom i šestomesečnom kaznom zatvora. Oba podnosioca nastavila su da ćute. Zatim su okrivljeni za krivično delo članstvo u nezakonitoj organizaciji i neuspeh potvrde svojih kretanja. Podnosioci su oslobođeni optužbe za članstvo u nezakonitoj organizaciji, ali je svaki osuđen zbog toga što nije uspeo da potvrdi svoje kretanje tokom određenog perioda prema navedenom irskom zakonu.

ECtHR je utvrdio da je „stepen prinude“ nametnut podnosiocima primenom relevantnog odeljka irskog zakona u cilju njihovog prisiljavanja da pruže informacije o optužbama protiv njih po tom zakonu, narušio suštinu njihovog prava da ne budu inkriminirani i njihovog prava na ćutanje. Vlada je tvrdila da je zakon proporcionalan odgovor na opasnu terorističku i bezbednosnu pretnju, s obzirom na potrebu da se obezbedi pravilno sprovođenje pravde i održavanje javnog reda i mira. ECtHR je smatrao da se opšti uslovi pravičnosti sadržani u članu 6. ECHR-a, uključujući pravo da ne budu inkriminirani, „primenjuju na krivične postupke u vezi sa svim vrstama krivičnih dela bez razlike, od najjednostavnijih do najsloženijih“. Zaključeno je da se javni interes ne može oslanjati

⁵¹Ibid.

⁵²[Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#), br. 48539/99, stav 50, ECHR 2002-IX

⁵³Ibid.

⁵⁴[Heaney i McGuinness protiv Irske](#), br. 34720/97, ECHR 2000-XII

na opravdanje korišćenja odgovora koji su prisilno dobijeni u vansudskoj istrazi kako bi se inkriminiralo okrivljeno lice tokom suđenja.

ECtHR je utvrdio da pitanja bezbednosti i javnog reda ne mogu opravdati odredbu koja isključuje suštinu prava podnosioca na ćutanje i da ne bude inkriminisan, garantovanog ćlanom 6(1) ECHR-a. Stoga je ECtHR zakljućio da je došlo do kršenja prava podnosioca na ćutanje i njihovog prava da ne budu inkriminirani, garantovanog ćlanom 6(1) ECHR-a i pravo pretpostavke nevinosti prema ćlanu 6(2) ECHR-a.

ii. Izuzeća od općtih načela

45. Ćlan 7(3) Direktive utvrđuje da ostvarivanje prava lica da ne inkriminiše samo sebe ne utiće na bilo koja dela nadležnih organa usmerenih na prikupljanje dokaza koji se zakonski mogu dobiti upotrebom zakonitih mera prisile i koja postoje bez obzira na volju osumnjićenog ili okrivljenog lica. Prema preambuli 29. Direktive, ovo obuhvata materijale stećene na osnovu naloga, materijale u odnosu na koje postoji zakonska obaveza zadržavanja i dostavljanja na zahtev, uzorci daha, krvi ili urina i telesnog tkiva u svrhu analize DNK.⁵⁵

46. Da bi se utvrdilo koje su „zakonske mere prisile“, potrebno je okrenuti se sudskoj praksi ECtHR-a. U predmetu *Jalloh protiv Nemaćke*, Veliko veće je utvrdilo da će, u cilju utvrđivanja da li je prekršeno pravo podnosioca predstavke da ne inkriminiše samog sebe, ECtHR uzimati u obzir sledeće faktore:⁵⁶

- a) prirodu i stepen prisile korišćene da bi se došlo do dokaza;
- b) težinu javnog interesa u istrazi i kañnjavanju dela u pitanju;
- c) postojanje bilo kakvih relevantnih zaštitnih mera u postupku;
- d) određivanje upotrebe tako dobijenog materijala.

J.B. protiv Švajcarske, br. 31827/96, ECHR2001-III

Podnosilac je okrivljen za krivićno delo utaje poreza. U nekoliko navrata od njega je traženo da dostavi sva dokumenta u vezi sa kompanijama u kojima je uložio novac. Nikada nije to ućinio i kañnjen je ćetiri puta. Navodio je da je krivićni postupak protiv njega nepravićan i suprotan ćlanu 6(1) ECHR-a zbog toga što je bio dužan da dostavi dokumente koji su ga mogli inkriminirati.

ECtHR je zakljućio da su organi pokućali da prisile podnosioca da dostavi dokumente koji bi prućili informacije o njegovom prihodu u pogledu procene njegovih poreza. Podnosilac nije mogao dokazati da bilo koji dodatni prihod, koji je proizašao iz ovih dokumenata, iz neoporezivih izvora, ne predstavlja krivićno delo utaje poreza.

⁵⁵Preambula 29, Direktive.

⁵⁶[Jalloh protiv Nemaćke](#)[GC], br. 54810/00, stav 117, ECHR 2006-IX

Stoga je ECtHR zaključio da su organi prekršili pravo lica da ne inkriminiše samo sebe i da je stoga došlo do povrede bitnih odredbi člana 6(1) ECHR

47. Što se tiče prirode i stepena prisile, ECtHR je utvrdio da je upotreba mera prisile u pribavljanju dokaza opravdana javnim interesom za krivično gonjenje prekršaja, ukoliko to ne krši druga prava kao što je zabrana nehumanog i ponižavajućeg tretiranja i torture prema članu 3. ECHR-a.⁵⁷ Ovo je naročito relevantno u pogledu „određivanja upotrebe tako dobijenog materijala“. ECtHR je potvrdio da će upotreba bilo kojeg dokaza pribavljenog povredom bitnih odredbi člana 3. ECHR-a učiniti postupak nepravičnim.

Jalloh protiv Nemačke [GC], br. 54810/00, ECHR 2006-IX.

Nakon hapšenja pod sumnjom da je učestvovao u prekršaju dilovanje droge, gđin Jalloh je viđen kako guta malu plastičnu kesicu za koju se verovalo da sadrži drogu. Po odobrenju javnog tužioca, prisiljen je na upotrebu sredstva za povraćanje da bi povratio kesicu. U bolnici su ga držala i imobilisala četiri policajca. Na silu mu je lekar ubrizgao apomorfin i dao sredstvo za povraćanje kroz cev koja je do njegovog stomaka došla kroz nos, što je dovelo do toga da gđin Jalloh povrati jednu kesicu koja je sadržala kokain.

Veliko veće je izjavilo „da bi se utvrdilo da li je prekršeno pravo podnosioca predstavke da ne inkriminiše samog sebe, ECtHR će uzimati u obzir sledeće faktore: prirodu i stepen prisile korišćene da bi se došlo do dokaza; težinu javnog interesa u istrazi i kažnjavanju dela u pitanju; postojanje bilo kakvih relevantnih zaštitnih mera u postupku; i određivanje upotrebe tako dobijenog materijala.“ Zatim je konstatovao da iako je bilo moguće uzeti u obzir da je kesica kokaina dokaz koji je postojao nezavisno od volje optuženog, čija se upotreba uopšteno ne zabranjuje u krivičnom postupku, način na koji su ti dokazi dobijeni je zahtevao značajan stepen sile koja je predstavljala značajno mešanje u njegov fizički i mentalni integritet na način kojim je izvršena povreda bitnih odredbi člana 3. ECHR-a. Prema tome, s obzirom na to da je kesica kokaina odlučujući dokaz za njegovu osuđujuću presudu, došlo je do povrede bitnih odredbi člana 6(1) ECHR-a.

48. U pogledu „značaja javnog interesa u istrazi i kažnjavanju prekršaja u pitanju“, ECtHR koristi pristup od slučaja do slučaja u cilju utvrđivanja da li su države uspele da održe ravnotežu između prava osumnjičenog lica i potrebe da se očuva javni i opšti interes prilikom kažnjavanja počinioca. Tako je, u predmetu Jalloh, ECtHR smatrao da je odluka o davanju sredstva koje izaziva povraćanje na silu bila nesrazmerna i nije mogla biti opravdana uzimajući u obzir da je „bila usmerena na uličnog dilera droge koji je posedovao prilično malu količinu i koji je na kraju dobio šest meseci uslovne zatvorske kazne zatvora i uslovna kazna.“⁵⁸

---

⁵⁷Ibid, stav 117.

⁵⁸Ibid, stav 119.

Prema presudi u predmetu *Saunders*, „nije moguće pozivati se na javni interes u cilju opravdanja korišćenja odgovora dobijenih prisilom u vansudskoj istrazi u cilju inkriminisanja okrivljenog lica tokom sudskog postupka.”⁵⁹ Isto tako, prema pristupu ECtHR-a i u predmetu *Heaney i McGuinness*, „pitanja bezbednosti i javnog reda ne mogu opravdati odredbe kojima se utiče na gubitak suštine prava podnosioca na ćutanje i da ne inkriminiše samog sebe.”⁶⁰

49. O postojanju zaštitnih mera u postupku, u predmetu *Jalloh*, ECtHR je naveo da je podnosilac izabrao da se brani ćutanjem i odbio je da se podvrgne medicinskom ispitivanju. Mogao je da komunicira samo na lošem engleskom jeziku, što znači da je bio podvrgnut postupku bez potpunog ispitivanja njegove fizičke sposobnosti da podnese isto.⁶¹ Pored toga, u predmetu *Salduz*, ECtHR je utvrdio da je „pristup advokatu u ranoj fazi postupka deo proceduralnih zaštitnih mera koje će ECtHR uzeti u obzir posebno prilikom razmatranja da li je postupak uticao na gubitak suštine privilegije prava da lice ne inkriminiše samo sebe.”⁶²
50. Član 7(4) Direktive utvrđuje da države članice mogu dozvoliti da njihovi pravosudni organi uzmu u obzir saradnju osumnjičenog i okrivljenog lica prilikom izricanja presude. Ova odredba pokreće zabrinutost ukoliko se koristi u cilju nagovaranja osumnjičenog i optuženog lica da se odrekne prava na ćutanje i da ne inkriminiše samog sebe u zamenu za kraću kaznu. Ovo pitanje predstavlja zabrinutost za Fair Trials, s obzirom da postoji mogućnost da ove odredbe mogu da se koriste za opravdanje dužih kazni kada određeno lice odluči da ostvari svoje pravo na ćutanje. Stoga, ovo je oblast u kojoj presude ECtHR-a ili objašnjenja CJEU-a mogu dati dodatna pojašnjenja.
51. Član 7(5) Direktive zabranjuje donošenje negativnih zaključaka iz ostvarivanja prava na ćutanje i da ne inkriminiše samo sebe od strane osumnjičenog ili okrivljenog lica. Stoga, ostvarivanje prava od strane osumnjičenog ili okrivljenog lica da se brani ćutanjem ili da ne inkriminiše samo sebe ne bi trebalo koristiti protiv osumnjičenog ili okrivljenog lica i to se samo po sebi ne bi trebalo smatrati dokazom da je dotično lice počinilo predmetno krivično delo.⁶³ Uprkos tome, Preambula 28. Direktive navodi da „se time ne bi trebala dovoditi u pitanje nacionalna pravila o proceni dokaza koju obavljaju sudovi ili sudije, pod uslovom da se poštuju prava na obranu.”⁶⁴ To znači da zabrana utvrđena u članu 7(5) Direktive ne isključuje mogućnost da sudije uzmu u obzir ćutanje okrivljenog u cilju evaluacije ostalih dokaza ili u cilju izricanja presude, pod uslovom, da se u slučaju primene ovog postupka osigura pravično suđenje za optuženo lice.
52. U skladu sa sudskom praksom ECtHR-a, izvlačenje negativnih zaključaka iz ćutanja okrivljenog nije nekompatibilno sa članom 6. ECHR-a, sve dok postoje sudske zaštitne mere za osiguranje pravičnosti. Prema mišljenju ECtHR-a, imuniteti ponuđeni u skladu sa pravom na ćutanje i pravom

---

⁵⁹*Saunders*, stav 74

⁶⁰*Heaney i McGuinness*, stav 58

⁶¹*Jalloh*, stav 120

⁶²*Salduz*, supra n 29, stav 54, ECHR 2008

⁶³Preambula 28.

⁶⁴*Ibid.*

da lice ne inkriminiše samo sebe ne mogu i ne trebaju da sprečavaju uzimanje u obzir ćutanje okrivljenog lica, u situacijama koje jasno zahtevaju objašnjenje okrivljenog lica, prilikom procene ubedljivosti dokaza iznetih od strane tužioca. Sudska praksa ECtHR-a je potvrdila da kada dokazi predstavljeni od strane tužioca *prima facie* utvrde da je okrivljeni počinio krivično delo, onda je sudu dozvoljeno da donese zaključak o krivici na osnovu neuspeha okrivljenog da da objašnjenje isključivo kada se isto odnosi na zdravorazumsku pretpostavku. Na primer u predmetu *John Murray protiv Ujedinjenog kraljevstva*, ECtHR je utvrdio da je donošenje zaključka od strane suda o krivici na osnovu činjenice da se podnosilac tokom ispitivanja od strane policije i na sudu branio ćutanjem, u skladu sa članom 6(1).⁶⁵ U ovom predmetu, dokazi protiv podnosioca su bili veoma čvrsti.

***John Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 8. februar 1996, Izveštaji o presudama i odlukama 1996-I**

Podnosilac je uhapšen pod sumnjom da je počinio krivična dela u vezi sa terorizmom. On je odlučio da se tokom ispitivanja brani ćutanjem uprkos tome što je bio upozoren da ako to uradi, prema nacionalnom pravu, sud, sudija ili porota mogu izvući negativne zaključke. Nakon toga, prilikom donošenja zaključka da je podnosilac kriv, sudija je doneo negativan zaključak protiv podnosioca na osnovu činjenice da je izabrao da se brani ćutanjem.

ECtHR je smatrao da je njegova uloga bila da proceni da li se izvršenje prava na ćutanje od strane osumnjičenog lica u bilo kakvim okolnostima može upotrebiti protiv njega na suđenju ili, alternativno, da li se informisanje lica, unapred, u skladu sa određenim uslovima, da će se njegovo ćutanje upotrebiti protiv njega, uvek smatra „neopravdanom prisilom“. ECtHR je utvrdio da nije u skladu sa članom 8. ECHR-a da se presuda zasniva isključivo na ćutanju ili odbijanju davanja odgovora na pitanja ili pružanja dokaza okrivljenog lica. S druge strane, ECtHR je takođe smatrao da ovi imuniteti ne mogu i ne trebaju sprečiti da se ćutanje okrivljenog uzme u obzir prilikom procene ubedljivosti dokaza koje je tužilac izneo.⁶⁶

ECtHR je naveo da je izvlačenje zaključka u skladu sa nacionalnim pravom predmet važnog niza zaštitnih mera osmišljenih za poštovanje prava na odbranu i ograničavanje nivoa pouzdanosti koji se može dati zaključcima.

Zatim je ECtHR naveo da nacionalna sudska praksa potvrđuje da tužilac mora prvo da *prima facie* utvrdi predmet protiv okrivljenog. U ovom slučaju, ECtHR je utvrdio da Apelacioni sud smatra da dokazi predstavljeni protiv podnosioca od strane tužioca čine predmet „teškim“. Prema mišljenju ECtHR-a, imajući u vidu težinu dokaza protiv podnosioca, izvlačenje zaključaka, prilikom hapšenja, tokom ispitivanja policije i na suđenju, iz njegovog odbijanja da objasni svoje prisustvo u kući, bilo je stvar zdravorazumske pretpostavke i ne može se smatrati nepravičnim ili nerazumnim u okolnostima. Stoga, ECtHR nije utvrdio povrede bitnih odredbi člana 6 (2) ECHR-a.

⁶⁵ [John Murray protiv Ujedinjenog kraljevstva](#), 8. februar 1996, Izveštaji o presudama i odlukama 1996-I

⁶⁶ Ibid, stav 47.

iii. *Pravna sredstva*

53. Član 10(2) Direktive zahteva da države članice „osiguravaju da se, pri proceni izjava koje su dali osumnjičena ili okrivljena lica ili dokaza prikupljenih usled kršenja prava da se brane ćutanjem ili prava da sami sebe ne inkriminišu, poštuju prava obrane i pravičnost postupka.“ Slično svim prethodnim Mapama puta za primenu Direktiva, Direktiva ne objašnjava kako države članice trebaju da osiguraju da su prava na odbranu i pravičnost postupka zaštićena putem adekvatnog pravnog sredstva, ostavljajući državi članici da prema sopstvenom nahođenju odluči koja odgovarajuća pravna sredstva treba da postoje.

Pitanja pre prenosa

Da li su u vašoj jurisdikciji pravo na ćutanje i pravo lica da ne inkriminiše samo sebe zaštićena zakonom? Koja pravna sredstva, ako ih ima, postoje u zakonu za povrede prava na ćutanje i/ili pravo lica da ne inkriminiše samo sebe?

Da li smatrate da u vašoj jurisdikciji postoje određeni problemi vezani za zaštitu prava na ćutanje i/ili prava lica da ne inkriminiše samo sebe? Koji su ključni pokretači tih problema?

Da li je u vašoj jurisdikciji potrebna zakonodavna reforma kako bi se osigurao adekvatan prenos Direktive u vezi sa pravom na ćutanje i pravom lica da ne inkriminiše samo sebe? Dali postoje druga nezakonodavna rešenja problema koja ste uočili u praksi u vezi sa tim pravima?

Da li postoje pitanja koja se tiču prava na ćutanje i/ili prava lica da ne inkriminiše samo sebe za koja smatrate da bi bilo korisno uputiti ih CJEU –u radi razjašnjenja?

VI. PRIMENA DIREKTIVE PRE ROKA NJENOG PRENOSA

54. Direktiva je stupila na snagu 29. marta 2016. (dvadeset dana od dana objavljivanja u Službenom listu EU). Međutim, u vreme objavljivanja ovog Priručnika, rok za prenos u nacionalno pravo (1. april 2018.) je još uvek daleko. Kao takva, Direktiva još uvek nije obavezujuća za države članice i primenjuje se kroz načela prava EU koji imaju direktan učinak u domaćim sudovima.

55. Međutim, u ovom odeljku objašnjavamo kako Direktiva može i dalje imati pravno dejstvo u nacionalnom kontekstu tokom perioda prenosa. U nastavku smo razmotrili određenu relevantnu sudsku praksu pre nego što smo naveli primere iz tri države članice u kojima su Mape puta za primenu Direktiva korišćene u parnicama, a koje biste mogli da iskoristite za primenu direktive u vašem kontekstu.

A. Sudska praksa CJEU-a

56. CJEU je potvrdio da Direktive nisu u potpunosti bez efekta pre roka za prenos iste. U predmetu *Kolpinguis*,⁶⁷ CJEU je potvrdio da obaveza usklađenog tumačenja može početi nakon usvajanja direktive i nije nužno uslovljena postizanjem roka prenosa. U predmetu *Wallonie*,⁶⁸ CJEU je upitan da li je država članica sprečena u usvajanju mera u suprotnosti sa direktivom tokom perioda predviđenog za njen prenos. CJEU je naveo:

- Tokom perioda prenosa, država članica mora preduzeti neophodne mere u cilju osiguranja da će rezultati predviđeni direktivom biti postignuti na kraju tog perioda.
- Tokom tog perioda oni se moraju uzdržavati od preduzimanja mera koje ozbiljno mogu ugroziti postizanje predviđenih rezultata.

57. Iste osnove su zatim primenjene u naknadnim predmetima u kojima je razvijeno načelo *Wallonie*, uključujući predmet *Adelener*,⁶⁹ koji je pokrenuo pitanje uloge suda u tumačenju zakonodavstva pre roka za sprovođenje. CJEU je naveo:

- S obzirom da su svi organi država članica obavezni da osiguraju potpunu delotvornost odredbi prava Zajednice, obaveza uzdržavanja od preduzimanja mera koje potencijalno mogu ugroziti cilj direktive se takođe primenjuje na domaće sudove.
- Nakon datuma na koji je direktiva stupila na snagu, sudovi država članica se moraju uzdržavati, koliko je to moguće, od tumačenja domaćeg prava na način koji može ozbiljno ugroziti, nakon isteka perioda prenosa, postizanje cilja utvrđenog direktivom“.

58. U predmetu *Mangold-a*,⁷⁰ CJEU je doneo presudu koja se smatra kontroverznom. CJEU je smatrao da kada direktiva daje detaljniji opis načela koje je već uspostavljeno u pravu EU (u predmetu *Mangold* je to bilo načelo zabrane diskriminacije na osnovu starosne dobi), onda se načelo prava EU mora prihvatiti bez obzira što je rok za prenos dotične direktive istekao. S obzirom da Direktiva pruža detaljne smernice za države članice o primeni osnovnih prava koja su već zaštićena članom 48. Povelje EU o osnovnim slobodama, može se primeniti sličan pristup.

---

⁶⁷Predmet 80/86 *Kolpinguis Nijmegen*, [ECLI:EU:C:1987:431](#).

⁶⁸Predmet C-129/96 *Inter-Environnement Wallonie ASBL v Région wallonne* ([ECLI:EU:C:1997:216](#)).

⁶⁹Predmet C-212/04 *Adeneler* ([ECLI:EU:C:2006:443](#)).

⁷⁰Predmet C-144/04 *Werner Mangold protiv RüdigerHelm* ([ECLI:EU:C:2005:709](#)).

B. Određene ideje za period pre roka za prenos Direktive

59. Smatramo da će, realno gledano, postizanje pozitivnih rezultata na osnovu Direktive pre roka prenosa iste predstavljati izazov (isto važi i za direktive koje se u narednom periodu mogu usvojiti u skladu sa Mapom puta). U daljem tekstu predlažemo određene argumente, mada jasno naglašavamo da je postizanje istih daleko.

Argumenti zasnovani na doktrini Wallonie

- ➔ Nacionalni organi, istražni i sudski, su vezani obavezama iz člana 4(3) TEU-a da „preduzimaju sve odgovarajuće mere, opšte ili posebne, kako bi osigurale ispunjavanje obaveza koje proizlaze iz Ugovora“, što obuhvata i Direktivu. Obaveze iz člana 288. za postizanja ciljeva te direktive su već nastale na osnovu stupanja na snagu tih mera.
- ➔ Moguće je da, pozivajući se na *Kolpinguis*, obaveza nacionalnih sudova da tumače nacionalno zakonodavstvo u skladu sa direktivom nastaje pre roka prenosa direktive, tako da ako se nacionalno pravo može tumačiti i primeniti u skladu sa Direktivom to se i treba učiniti.
- ➔ Još je jasnije utvrđena obaveza države članice da se uzdržava od preduzimanja, pre roka za prenos direktive, mera koje mogu ozbiljno ugroziti postizanje ciljeva potonje nakon roka (*Wallonie*). Ovo uključuje sudove, koji su obavezni da se u ovom periodu uzdržavaju od usvajanja tumačenja nacionalnog prava što bi značilo da rezultati ne bi bili postignuti nakon roka prenosa.
- ➔ Iako se sudska praksa *Wallonie* očigledno odnosi na zakonodavne mere, možda bi se trebale izbeći mere konkretnije prirode (kao što su istražne radnje) u periodu pre roka za prenos Direktive ako su ozbiljno ugroženi ciljevi Direktive. Dakle, ako je potrebno izvršiti ispitivanje lica, to ispitivanje bi bilo u suprotnosti sa Direktivom ako bi se preduzela pozitivna radnja (npr. upotreba nezakonitih ovlašćenja u smislu prinude da se dobije priznanje u odnosu na pravo da lice ne inkriminiše samo sebe) za postizanje kompromisa u pogledu pravičnosti postupka, što bi bilo u suprotnosti sa ciljem Direktive o pravnoj pomoći.

Argumenti zasnovani na doktrini Mangold

- ➔ Pravo na pretpostavku nevinosti dok se ne dokaže krivica predstavlja jedan od aspekata prava na pravično suđenje koje obično priznaju svi ustavi država članica i može se smatrati opštim načelom prava EU. Ovo potvrđuje Povelja, čiji članovi 47. i 48. štite pravo na pravično suđenje i pravo na odbranu. Činjenica da Direktiva daje određeni skup prava za sprovođenje drugog ne umanjuje postojanje norme samog primarnog zakona.

→ Prava iz Povelje/opšta načela su već uključena u okvir prava EU na osnovu Direktiva i, iako posebne mere za sprovođenje potonje još uvek nisu preduzete, pojedinci se mogu pozivati na Povelju/opšta načela, a nacionalno pravo koje je u suprotnosti sa njima se može ukinuti (ako je u suprotnosti sa Direktivom, svakako se mora promeniti u procesu sprovođenja).

CJEU reference?

→ Potražite reference CJEU-a, konkretno tražeći podatke o efektima sudske prakse predmeta *WallonieiMangoldu* kontekstu krivičnih predmeta, konkretno o efektu na stepen u kome „rezultat“ koji je u suprotnosti sa Direktivom treba shvatiti, uključujući osuđujuću presudu i izvršavanje kazne na osnovu radnji koje su sprovedene u suprotnosti sa Direktivom, iako su iste predzete na osnovu mera primenljivih pre usvajanja zakonodavstva za primenu potonjih.

Argumenti zasnovani na efektima ECHR-a

→ U zavisnosti od statusa ECHR-a u vašoj jurisdikciji, možete tvrditi da su nacionalni zakoni u suprotnosti sa ECHR-om. Direktiva jednostavno pojašnjava, kodifikuje i obaveze u pogledu mehanizama izvršavanja povdrgava pravu EU, koje svakako postoje u okviru ECHR-a, pa se stoga na te obavezemože ozvati kao na norme ECHR-a na način predviđen aranžmanima datim u nacionalnom ustavu. Na primer, ako nacionalno pravo uopšteno dozvoljava primenu neoborivih pravnih pretpostavki činjenica u pogledu određenih krivičnih dela, možete reći - kako je objašnjeno Direktivom - da standardi ECHR-a jasno utvrđuju da ove pravne pretpostavke moraju biti oborive; one se trebaju primeniti u pojedinačnim predmetima; organi uvek trebaju uspostaviti ravnotežu između značaja onoga što je u pitanju i prava na odbranu, tako da sudovi imaju u vidu posledice neusklađenosti sa Direktivom u skladu sa primenjenim ustavnim aranžmanima.

VII. ZAKLJUČAK

60. Ovaj Priručnik je predviđen kao vodič za praktičare, organizacije civilnog društva i sve druge aktere koji su uključeni i učestvuju u procesu prenosa Direktiva putem zakonodavnih reformi i domaćih sudskih sporova. Pruža pregled relevantnih odredbi Direktive i ispitivanje relevantnih sudskih praksi ECtHR-a koje je potrebno koristiti za tumačenje Direktive tokom faze pre prenosa. Svrha je pružanje smernica o načinu na koji se Direktiva može koristiti tokom perioda pre prenosa. Podstiče članove LEAP-a i njihove mreže da identifikuju probleme sa nacionalnim pravom i praksom koje Direktiva može rešiti, u cilju obezbeđivanja okvira za razvoj strategija za pružanje informacija za reformu prava i prakse u cilju prenosa i delotvorne primene Direktive.

61. Ovaj priručnik će biti prosleđen hiljadama advokata širom Evrope, a svi oni se pozivaju da urade sledeće:

- [Kontaktirajte nas](#) kako biste nas obavestili kako napreduje prenos Direktive u vašoj jurisdikciji.

- Obavestite nas da li sudovi donose pozitivne odluke na osnovu primene direktiva. Ovo može biti korisno za ljude u drugim zemljama.
- U slučaju nastanka pitanja tumačenja, razmislite o putu CJEU-a: pogledajte Priručnik o primeni EU prava, naš izveštaj iz 2014 o strateškim pristupima CJEU-a ⁷¹ i našu online video obuku o preliminarnom postupku u krivičnoj praksi.⁷²
- Posetite našu veb stranicu www.fairtrials.org redovno radi ažuriranja o ključnim događajima koji se odnose na direktive i vesti o mogućnostima pohađanja obuke.
- Obratite nam se u slučaju da ne postignete rešenje u okviru suda, jer mi možemo istražiti i druge opcije poput podnošenja žalbi Evropskoj komisiji.
- Uključite se u podizanje pitanja u domaćem kontekstu: pogledajte naš rad „Razvojni put pokreta zaštite prava odbrane na nivou EU“⁷³ za konkretne ideje o članovima, parnicama, konferencijama itd.

LEAP
FairTrialsProleće2
2017

---

⁷¹Fair Trials, *Strateški pristupi parničnom postupku pred CJEU u odnosu na Mapu puta za primenu direktiva i EAW-a*, 2014, dostupno na: <http://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/140818-CJEU-meeting-report.pdf>.

⁷²Dostupno na: <http://www.fairtrials.org/fair-trials-defenders/legal-training/online-training/>.

⁷³Razvojni put pokreta zaštite prava odbrane na nivou EU, supra br. 10